

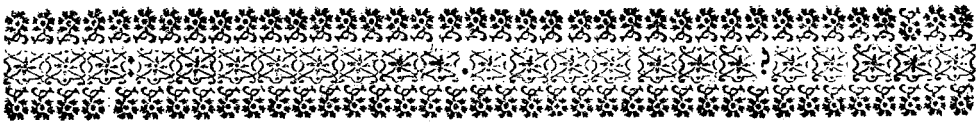
THOMÆ MORI
DIALOGI
LUCIANEI,

è Græcis
IN LATINUM SERMONEM
CONVERSI,

Adjecta
DECLAMATIONE,
Qua Luciani Tyrannicidæ
responderetur.

Francofurti ad Mœnum,
EX OFFICINA
CHRISTIANI GENSCHII.

Ornatissimo Doctissimoque Viro

THOMÆ RUTHALO,

Regio apud Anglos Secretario ,

THOMAS MORUS

S. P. D.

SI quisquam fuit unquam, Vir Doctissime, qui Horatianum præceptum impleverit, voluptatemque cum utilitate conjunxerit, hoc ego certe *Lucianum* imprimis putò præstitisse. Qui & superciliosis abstinens Philosophorum præceptis, & solutionibus Poëtarum lusibus, honestissimis simul & facetissimis salibus, vitia ubique notat atque insectatur mortalium. Idque facit, tam scitè, tantaque cum fruge, ut quum nemo alius pungat, nemo tamen sit, qui non æquo animo illius aculeos admittat. Quod quum nunquam non egregiè faciat, fecisse tamen mihi singulari quodammodo videtur in tribus his Dialogis, quos ob id ipsum è tanto festivissimorum numero potissimum delegi, quos verterem, aliis tamen alios fortasse longè prælaturis. Nam ut è virginibus non eandem omnes, sed alius aliam, pro suo cuiusque animo præfert, deamatque, non quam præcipuam tuto possit asserere, sed quæ sibi videatur: ita è lepidissimis *Luciani* Dialogis, alius alium præoptat, mihi certè isti præcipuè placuerunt, neque temerè tamen (uti spero) neque soli. Nam ut à brevissimo incipiam, qui *Cynicus* inscribitur, qui que posse videatur ipsa brevitate contemni, nisi nos Horatius admoneret, sæpe etiam in exiguo corpore viresse præstantiores: ipsique minimas etiam geminas esse videremus in pretio. In ejus ergo delectu honorifico calculo mecum suffragatus est Divus Joannes Chrysostomus, Vir acerrimi judicii, Doctorum fermè omnium Christianissimus, & Christianorum (ut ego certè puro) doctissimus, quem usque adeò Dialogus hic delectabat, ut bonam ejus partem in Homiliam quandam, quam in Joannis Evangelium commentatus est, interuerit. Neque id immeritò. Quid enim placere Viro gravi, vereque Christiano debuit, quàm is Dialogus, in quo dum aspera, parvoque contenta Cynicorum vita defenditur, mollis atque enervata delicatiorum hominum luxuria reprehenditur? Nec non eadem opera, Christianæ vitæ simplicitas, temperantia, frugalitas, denique arcta illa atque angusta via, quæ ducit ad vitam, laudatur. Jam Necromantia (nam hic secundo Dialogo titulus est) non satis auspiciato vocabulo, sed materia tamen felicissima, quàm falsè taxat,

vel Magorum præstigias, vel inania Poëtarum figmenta, vel incertas quavis de re Philosophorum inter se digladiationes? Superest Philopseudes, qui non sine Socratica Ironia totus versatur (id quod titulus ipse declarat) in ridenda, coarguendaque mentiendi libidine: Dialogus nescio certè lepidiorne, an utilior. In quo non valde me movet, quod ejus animi fuisse videatur, ut non satis immortalitati suæ consideret, atque in eo fuisse errore, quo Democritus, Lucretius, Plinius, plurimique itidem alii. Quid enim mea refert quid sentiat his de rebus ethnicus, quæ in præcipuis habentur fidei Christianæ mysteriis? Hunc certè fructum nobis afferet iste Dialogus, ut neque magicis habeamus præstigiis fidem, & superstitione careamus, quæ passim sub specie religionis obrepit, tum vitam vi agamus minus anxiam, minus videlicet expavescentes tristitia quæpiam ac superstitione mendacia, quæ plerumque tanta cum fide atque auctoritate narrantur, ut beatissimo etiam Patri Augustino, Viro graviss, hostig; mendaciorum acerrimo, nescio quisnam veterator persuaserit, ut fabulam illam de duobus Spurinis, altero in vitam redeunte, altero decedente, tanquam rem suo ipsius tempore gestam pro verâ narret, quam Lucianus in hoc Dialogo, mutatis tantum nominibus, tot annis antequam Augustinus nasceretur, irrisit. Quo minus mireris, si pinguioris vulgi mentes suis figmentis afficiant ii, qui se tum demum rem magnam confecisse putant, Christumque sibi devinxisse perpetuò, si commenti fuerint, aut de sancto aliquo Viro fabulam, aut de inferis tragædiam, ad quam vetula quæpiam aut delira lacrymetur, aut pavida inhorrescat. Itaque nullam ferè Martyris, nullam virginis vitam prætermiserunt, in quam non aliquid hujusmodi mendaciorum inseruerint, piè scilicet: alioqui enim periculum erat, ne veritas non posset sibi ipsa sufficere, nisi fulciretur mendaciis. Nec veriti sunt eam religionem contaminate figmentis, quam ipsa veritas instituit, & in nuda voluit veritate consistere, nec viderunt usque adeo nihil istiusmodi fabulas conducere, ut nihil perniciosius officiat. Nempe (ut memoratus Pater Augustinus testatur) ubi admixtum subolet mendacium, veritatis illicò minuitur ac labefactatur

atur autoritas. Unde sæpe mihi suspicio suboritur, magnam huiusmodi fabularum partem, à vasis ac pessimis quibusdam nebulonibus, hæreticisque confictam, quibus studium fuit, partim ex incauta, simplicium potius, quàm prudentium credulitate voluptatem capere, partim fabularum fictarum commercio, fidem veris Christianorum historiis adimere: quippe qui frequenter quædam, his quæ in sacra Scriptura continentur, tam vicina confingunt, ut facile se declarent, adludendo lusisse. Quamobrem quas Scriptura nobis historias divinitus inspicata commendat, eis indubitata fides habenda est. Cæteras vero ad Christi doctrinam, tanquam ad Critolai regulam, applicantes cautè & cum iudicio, aut recipiamus, aut respuamus, si carere volumus & inani fiducia, & superstitiosa formidine. Sed quò progredior? Epistola ferè jam librum superat: nec interim tamen verbum de tuis laudibus ullum, in quas alius fortasse totus incubuisset: quarumque citra ullam adulandi suspensionem uberrimam mihi materiam præbuisent (ut cæ-

teras virtutes tuas omittam) vel egregia doctrina tua, summaque in rebus agendis prudentia: quam tot in diversis nationibus, in tam arduis negotiis, tam feliciter actæ legationes declarant: vel singularis fides, gravitasque, quam nisi satis perspectam exploratamque habuisset, nunquam te prudentissimus Princeps sibi à secretis esse voluisset. Sed cæterarum virtutum tuarum prædicationi unica modestia tua relinquitur: quæ facit, ut quum laudanda tam libenter facias, fecisse te tamen non libenter audias. Parco igitur pudori tuo: hoc unum duntaxat abs te precatus: ut has in Græcis literis studii mei primitias æquo animo suscipias, sinasque ut quaecunque apud te sint amoris officii in te mei monumentum, quas tibi sim ausus eo majori fiducia committere, quod etsi tam acre tibi iudicium sit, ut quicquid erratum fuerit, nemo penetrantius videat: istamen est ingenii tui candor, ut nemo libentius conniveat.

Vale.

LUCIANI CYNICUS,

THOMA MORO interprete.

LUCIANUS & CYNICUS.

Quid tu tandem? Barbam quidem habes, & comam, tunicam non habes, nudasque conspiceris, ac sine calceis, delecta nimirum vaga inhumanaque ac ferina vita: tum proprio corpore, contra quam faciunt cæteri, semper usus incommodè, nunc huc nunc illuc circuis, in arido solo cubans, adeò ut plurimum sordium titum isthoc pallium referat, alioqui nec ipsum tenui filo, vel molle, vel florulentum. *Cyn.* Neque enim indigeo: si quid est huiusmodi, ut compareretur facilimè, dominoque minimum exhibeat negotii, id inquam mihi sufficit. At tu per Deos dic mihi, putasne esse in luxu vitium? *Luc.* Imò admodum. *Cyn.* Contra in frugalitate virtutem? *Luc.* Admodum. *Cyn.* Cur igitur quum me videas viventem frugalius quàm vulgo faciunt homines, eos verò sumptuosius, me, non illos arguis? *Luc.* Quia non frugalius, per Jovem, videris mihi, sed egentius vivere, imò vitam omnino egenam atque inopem. Nam tu nihil à mendacis differs, qui cibum mendicant in diem. *Cyn.* Vis ergo videamus (quandoquidem huc processit oratio) quidnam inopia sit, quidque rursus copia? *Luc.* Si tibi quidem ita videtur. *Cyn.* Nunquid ergo satis id cuique est, quicquid ipsius explet necessitatem? an aliud quippiam dicis? *Luc.* Esto istud. *Cyn.* Indigentia verò quicquid cuiusquam usui deest, nec eò, quò sit necesse, pervenit? *Luc.* Scilicet. *Cyn.* Nihil igitur meis in rebus deest.

Nihil enim in his est, quod necessitatem non expleat meam. *Luc.* Quo pacto illud ais? *Cyn.* Scies si consideres in quem usum eorum quod que paratum est, quorum egemus, ut domus: an non tegumentis gratia? *Luc.* Maximè. *Cyn.* Quid vestis, cuius gratia? nonne tegumentis etiam ipsa? *Luc.* Sanè. *Cyn.* At ipso per deos tegumento, cuius rei gratia indigerimus, nonne ut melius se habeat id quod tegitur? *Luc.* Mihi quidem sic videtur. *Cyn.* Utrum igitur tibi pejus se habere hi videntur pedes? *Luc.* Nescio. *Cyn.* Atqui hoc pacto didiceris. Quodnam pedum officium est? *Luc.* Ingredi. *Cyn.* An deterius ergo ingredi pedes tibi videntur mei, quàm aliorum? *Luc.* Istud verò fortasse non. *Cyn.* At non possent, seu sese melius seu deterius haberent, officium suum præstare? *Luc.* Fortasse. *Cyn.* Pedibus ergo nihil pejus affectus videor, quàm alii? *Luc.* Non videris. *Cyn.* Quid corpus verò meum? Num deterius quàm reliquorum? Nempe si deterius se haberet, esset idem imbecillius: corporis quippe virtus robor est. An meum ergo debilius? *Luc.* Non videtur. *Cyn.* Neque pedes ergo tegumento videntur egere, neque reliquum corpus: quippe si egerent, malè haberent. Egestas etenim omnino mala, ac pejus habere se facit ea quibuscunque adfuerit. At ne alii quidem deterius corpus videtur meum, quod quibuslibet cibis alitur. *Luc.* Manifestum

[Kk] 2

est

est id quidem. *Cyn.* Nam nec vegetum esset robustumque, si aleretur male: mala siquidem alimenta corpus tabefaciunt. *Luc.* Ista quidem ita se habent. *Cyn.* Quo pacto igitur, dic mihi, his ita se habentibus, me arguis, vitamque improbas meam, ac miseram prædicas? *Luc.* Ideo per Jovem, quod quum natura (quam tu colis) ac superi terram in comuni statuerint, ex ea multa nimirum ac bona ediderint, ut nobis omnia superessent abunde, non in necessitatem modò, verum in voluptatem quoque; tu tamen horum omnium aut maximæ saltem partis expers es, nec eorum quocumque fructis, nihilo cerrè magis, quàm feræ. Nempe aquam bibis, quam etiam bibunt feræ: comedis verò quicquid offenderis, quemadmodum canes, tum cubile nihilo melius canibus habes: quandoquidè gramen tibi sufficit, quemadmodum & illis: palium præterea circumfers nihilo mendico decentius. Quamquam si tu his contentus rectè sapias, tum Deus profectò neutiquam rectè fecit, primum quòd oves effecit lanatas, deinde vites dulcis vini feraces, ac reliquum deinde apparatus varietate mirabilem, & oleum, & mel, & reliqua omnia, ut nos edulia quidem omnigena haberemus, porum dulcem haberemus, pecunias haberemus, mollem lectum haberemus; præterea pulchras domos, ac reliqua demum omnia mirum in modum præparata. Nam & ipsa quoque artium effecta Deorum dona sunt. At vivere omnibus hujusce bonis privatum, id fuerit profectò miserum, etiam si ab alio quopiam priveris; quemadmodum hi qui servantur in vinculis: longè verò miserius, si quis ipse sese omnibus bonis priveret. Nam ea demum manifesta insania est. *Cyn.* Et rectè quidem fortasse dicis. Verum istuc dic mihi: Si quis divite quopiam alacriter atque humanè, quin prolixè quoque exhibente convivium, tum hospites excipiente, & multos simul & omnigenos, alios quidem imbecillos, alios autem robustos, deinde apponente multa atque omnigena: si quis inquam, omnia corripiat, omniaque deglutiatur, non ea tantum quæ vicina sunt, sed ea quoque quæ procul absunt, præparata videlicet invalidis, ipse tamen valens, quum unum duntaxat ventrem habeat, nec multis ut nutriatur, indigeat, diutius tamen quàm alii multi immoretur, hic vir cujusmodi tibi videtur esse? probusne? *Luc.* Non mihi quidem. *Cyn.* Quid verò, num temperans? *Luc.* Ne id quidem. *Cyn.* Quid verò si quis ejusdem mensæ particeps, multa illa ac varia negligat, uno quopiam ex his quæ proximè apponuntur, electo, cum satis in suam habeat necessitatem, id decenter edat, eoque solutatur, cætera illa ne respiciat quidem: an non hunc temperantiorē & meliorem Virum illo putabis? *Luc.* Ego cerrè. *Cyn.* Utrum ergo jam intelligis, an me oportet dicere? *Luc.* Quid nam? *Cyn.* Quod Deus illi quidem pulchrè convivium instruendi similis est, ut qui apposuerit multa ac varia, atque omnigena, uti essent quæ cuique conveniant, alia quippe valentibus, alia rursus ægrotantibus, atque alia quidem ro-

bustis, alia verò invalidis: non ut omnibus utamur omnes, sed ut his utantur singuli, quæ suæ cuiusque naturæ conveniunt, & ex his ipsis, quacunque re maximè quemque indigere contigerit. At vos illum qui per insatiabilitatem atque incontinentiam omnia corripit, refertis, ut quis rebus uti velitis omnibus, & undecumque partis, non solis contenti præsentibus, existimantes propriam quidem neque terram, neque mare sufficere, sed importantes ab ipsis usque terræ finibus voluptates, patriisquæ rebus peregrina præferentes, sumptuosasque frugalibus, atque ea quæ difficile comparantur his, quæ sunt comparatè facilia: in summa, denique molestias malaque potius eligentes, quàm absque molestiis vivere. At isti quidem, plerumque ac pretiosi beatiique apparatus, quibus exultatis, per magnam ad vos miseriam ærumnamque perveniunt. Autum ipsum tam oprabile, si habet, argentumque considera: domus considera sumtuosas, vestes operosas considera, atque ejus generis omnia, quanto negotio emuntur, quot laboribus, periculis, imò sanguine ac cæde, quantoque hominum interitu: non ideo solum, quòd dum navigant, propter ista pereunt complures, ac dum quærunt, parantque, gravia perferunt; sed ob id quoque, quòd digladiationes multas pariunt, quòdque ob ea insidiantur invicem & amicis amici, & parentibus liberi, & maritis conjuges. Sic opinor Eriphylem quoque auri gratia prodidisse maritum. Atque hæc quidem omnia fiunt, quum tamen vestes illæ variæ nihilo magis quicquam quæant calefacere, aurataque illa ædificia nihilo magis tegant, nec pocula illa argentea potius quicquam magis conducant, sed nec aurei illi, nec eburnei lectuli somnum suaviorem præbent; imò videbis frequenter in eburneo lecto sumtuosisque stromatibus beatis illis somnum contingere non posse. Præterea omnigenæ illæ circa edulia curæ, nihilo magis alunt, quin tabefaciunt potius corpora, iisdemque morbos ingenerant. Quid autem dicere attinet, libidinis gratia quantas molestias mortales & faciunt & patiuntur? quamquam facile est isti cupiditati mederi, nisi quis velit indulgere deliciis. At ne hæc quidem insania corruptelæque sufficere videtur mortalibus; sed jam rerum etiam usum pervertitur, singulis rebus ad id urentes, ad quod minimè paratæ sunt, quemadmodum lecto si quis uti carpenti loco velit, ac tanquam currui. *Luc.* Quisnam is est? *Cyn.* Vos, inquam, qui hominibus tanquam jumentis utimini. Nam eos jubetis, ut lecticas, tanquam currus, in cervicibus ferant. Ipsi verò in sublimi residetis delicatij, atque illinc homines perinde tanquam asinos aurigamini, imperantes ut hac non illac eant, & qui hæc facitis maximè, iidem maximè beati videmini. Tum hi qui piscium carnibus non tantum ut alimentis utuntur, verum tincturas etiam quasdam ex his machinantur: eos dico, qui purpuram tingunt, nonne & hi præter naturam his utuntur, quæ à Deo præparata sunt? *Luc.* Non per Jovem, siquidem tingere etiam potest, non comedi tantum purpuræ caro. *Cyn.* At

At non in id tamen nata est. Nam & cratere quispiam, si præter naturam detorqueat, ollæ loco posset uti, nec in id tamen paratus erat. Sed quo pacto posset quispiam universam illorum infelicitatem percurrere, quæ tantæ est? At tu me quoque quoddam nolo ejus esse particeps, incultas. Vivo ego tamen quemadmodum modestus ille, his videlicet duntaxat, quæ mihi apponuntur, vescens, ac frugalissimis utens; variis verò illis atque omnigenis minimè inhians. Ac deinde quum paucis egeam, ac minimè multis nitar, ferinam tibi videor vitam vivere. Atqui hac ratione tua Dii profecto in periculum veniunt, ne & ipsi sint feris etiam deteriores, quippe qui rei nullius indigent. Verum ut exactius intelligas, cujusmodi horum utrumque sit, vel paucis videlicet egere, vel multis, considera quoddam pluribus egent, primum pueri quàm adulti, deinde mulieres quàm viri, tum egroti quàm valentes; atque omnino in summa, inferiora quælibet præstantioribus plurimum indigent. Proinde Dii omnino nullius egent rei, qui verò ad deos accedunt proximè, quàm minimis egent. An Herculem putas omnium hominum præstantissimum, quippe divinum virum, Deumque rectè creditum, miserum tunc fuisse, quum circuit nudus, pelle duntaxat indutus, harum rerum nostrarum nihil desiderans? At ille miser profecto non erat, quippe qui miseriam ab aliis propulsabat, neque rursus pauper, qui terra mariquæ dominabatur. Nempe quocumque intendisset impetum, omnes quaquaversum superabat, nec in quemquæ sui temporis incidit, qui se vel æquarit unquam, vel vicerit, quoad ex humanis excessit. At tu illi stromata putas calceosque defuisse, ob id mundum obambulasse tantum virum? Dicendum profecto non est. Sed continens erat ac fortis, & moderatè vivere volebat, non indulgere deliciis. Quid Theseg ejus discipulus? An non rex erat Atheniensium omnium, ac filius etiam, ut ferunt, Neptuni, sua certè tempestate fortissimus? Attamen ille quoque voluit sine calceis esse, ac nudus ingredi, barbamque & comam nutrire placuit ei; nec ei tamen solum, sed omnibus etiam veteribus placuit, nempe meliores erant quàm vos: atque adeo ne sustinuisset quidem eorum quisquam aliquid hujusmodi, nihilo profecto magis quàm leo quispiam sese tonderi. Siquidem carnis molliem ac lævorem decere mulieres existimabāt, ipsi verò sicuti erant, ita videri quoque viri volebant: ac barbam quidem cultum viri ducebant, quemadmodum in equis jubam, in leonibus barbam, quibus Deus splendoris quandam atque ornamentum venustatem dedit, sic & viris barbam adjunxit. Illos igitur ego æmulor, veteres, inquam, illos imitari volo: hujus verò tempestatis homines non æmulor mirabilis hujus felicitatis nomine, quam in epulis & vestibus habent, dum poliunt ac lævigant singulas corporis partes, ac ne secretiorum quidem ullam, ita ut instituit natura, dimittentes. At mihi certè pedes opto, ut nihil equinis differant, quales Chironis fuisse ferunt. Tum ut ipse stromatis

non egeam, more leonum, nec cibo egeam magis exquisito, quàm canes. Contingat præterea mihi, ut terra quævis mihi per se pro cubili sufficiat. Domum verò ut mundum hunc existimem. Alimenta demum ut ea deligam, quæ facillimè comparari possint. Aurum verò argentumque, ne desiderem unquam, neque ego, neque meorum amicorum quisquam. Omnia namque mala inter homines ex horum cupiditate nascuntur, & seditiones, & bella, & insidiæ & cædes. Hæc omnia fontem habent plus habendi cupidinem. At hæc à nobis abscedat procul, ne unquam plus satis appetam, minus verò quum habeam, ferre æquo animo valeam. Nostra quidem ita se habent. Plurimum profecto à vulgi sententiis ista dissentiant. Neque quicquam ergo mirandum est, si ab his differimus habitu, à quibus tantum differimus instituto. Sed te demiror, quonam pacto, quum suam quandam citharædo vestem tribuas cultumque, atque adeo tibicini suum, & tragædo suum; bono viro cultum vestemque propriam nullam existimas, sed eandem eorum vulgo habendam censes, idque quum vulgus malum sit. Quoddam si bonorum cultus proprius debet esse illis, quinam deceat magis quàm hic meus, qui maxime luxuriosis pudendus sit, quemque illi maxime aversentur? Cultus ergo meus hujusmodi est, iqualidum esse, hirsutum esse, tritum pallium indui, comam producere, ac sine calceis ingredi. Vester veto cinctorū ornatu similis est, nec dignoscere vos quisquam ab illis possit, neque colore vestium, neque mollicie, neque camisarum numero, neque lacernis, neque calceis, neque capillorum cura, neque odore. Nam & redoletis ut illi, præsertim vos qui estis felicissimi. Et quidē quid facias, quum vir eundem cum cinctis odorem oleat? Etenim in ferendis laboribus nihil illis præstatis: voluptatibus vero nihilominus quàm illi superamini, eadem comeditis, eodem modo dormitis, atque inceditis, imo vero incedere non vultis, sed gestari potius, tanquam sarcinæ, alii ab hominibus, alii vero à jumentis. At me pedes ipsi gestant, quocumque sit opus: egoque & frigus tolerare sufficio, & calore patiti, eaque quæ dii obtulerint, minimè molestè ferre, ideo videlicet quia miser sum. Vos vero propter hanc felicitatem nulla estis fortuna contenti, sed omnium pœniter, ac præsentia ferre non potestis, absentia desideratis, hyeme quidē optantes æstatem, æstate rursus hyemem, atque in calore frigus, in frigore vicissim calorem: quemadmodum ægotantes, morosi semper & queruli, quod in illis quidem facit morbus, in vobis vero mores. Atque hæc ita quum sint, jam nos in vitam vestram traducere æquū censetis, nostramque corrumpere: quum sæpe male consulta sint quæ facitis, ipsique sitis in vestris ipsorum negotiis minime circumspecti, nihilque eorum judicio ac ratione, sed consuetudine cupiditatis faciatis. Quamobrem nihil profecto differtis vos ab his qui torrente feruntur: illi quippe quocumque fluxus intenderit, eo rapiuntur: & vos itidem, quocumque libidines. Ac

similiter quidem vobiscum agitur, ut cum quodam qui equum insanum ascenderat: equus virum corripuens abstulit, hic verò amplius jam desilire equo corrente non poterat. Quidam verò quum occurrisset ei, rogavit quoniam tenderet? hic respondit, quocunque huic videtur, equum demonstrans. Quòd si vos quisquam roget, quò feramini? si verum vultis dicere, dicetis in univèrsum quidem: quocunq; videatur affectibus; sigillatim verò, interdum quocunq; voluptati, interdum quocunq; ambitioni, interdum rursus quò lucri studio. Quin interdum ira, interdum metus, interdum aliud quippiam huiusmodi vos auferre videtur. Neque enim unum duntaxat equum vos, sed multos insilientes, nunc hunc, nunc illum, furiosos quidem omnes avehimini. Auferunt ergo vos in barathrum, ac prærupta. Vos tamen priusquam cadatis, casuros vos esse nescitis. At hoc detritum pallium quod vos ridetis, comaque habitusque meus tantam habet vim, ut vitam mihi quietam præbeat, utque agam quicquid volo, verferque cum quibus volo. Nempe ex indoctis atque ineruditis hominibus nemo me adire voluerit, ob hunc habitum: at molles etiam qui sunt admodum procul declinant: congregiuntur verò scitissimi atque modestissimi, & qui virtutem cupiunt, hi potissimum congregiuntur mecum, horum ego consuetudine delector. Eorum verò fores qui homines vocantur, non observo, rum coronas aureas ac purpuram pro fastu habeo, atq; homines ipsos derideo. At ut cultum hunc intelligas bonos modò viros, sed ipsos etiam Deos decere, atque eum deinde, si libet, irrideas, deorum statuas considera, utri videntur vobisne, an mihi similiore: neque Græcorum solum, sed barbarorum etiam templa circumpicias, utrum ipsi dii, ut ego, comati barbatiq; sint, an quemadmodum vos, rasi singantur, atque pingantur. Quin plurimos etiam sine tunicis conspicias, ut me nunc esse vides. Quo pacto igitur audeas posthac hunc habitum vitio dare, quum deos etiam decere videatur?

MENIPPUS,

SIVE

NECROMANTIA LUCIANI,

Thoma Moro interprete.

MENIPPUS. PHILONIDES.

Salve atrium, domusq; vestibulum meum: ut ste lubens aspicio lucri redditus. *Phil.* Numnam hic Menippus est, canis ille? Non hercle alius, nisi ego fortè ad Menippos omnes hallucinor. At quid sibi vult habitus huius insolentia? clava, lyra, leonis exuviae? Adeundus tamè est. Salve Menippe. Unde nobis advenisti? diu est quod in urbe non vidimus. *Menip.*

*Adsum reversus mortuorum è latibulis,
Foribusq; tristium tenebrarum nigris:
Manes ubi inferi manent superis procul.*

Phil. O Hercules, clam nobis Menippus vita functus est, revixitque denuo. *Menip.*

Non, sed me adhuc vivum recepit tartarus.

Phil. Quænam causa tibi fuit novæ huius atque incredibilis viæ? *Menip.*

Juventa me incitavit, atque audacia,

Quàm pro juventa haud paululum impotentior.

Phil. Siste ô beate tragica, & ab Jambis descendens sic potius simpliciter eloquere, quænam hæc vestis, quæ causa tibi itineris inferni fuit, quum alioqui neque jucunda, neque delectabilis sit via? *Menip.*

Res dilectæ gravis me infernas egit ad umbras,

Consulerem manes ut vatis Tiresiai.

Phil. Atqui deliras, alioqui non hoc pacto caneres apud amicos consarcinatis versibus. *Menip.*

Ne mireris amice: nuper enim cum Euripide atque Homero versatus, nescio quo pacto versibus sic impletus sum, ut numeri mihi in os sua sponte confluant. Verum dic mihi, quo pacto res humanæ hic se habent in terris, & quidnam in urbe agitur? *Phil.* Nihil novi. Sed quemadmodum prius acitabant, rapiunt, pejerant, fœnantur, usuras colligunt. *Menip.*

O miseri atque infelices: nesciunt enim, qualia de nostris rebus nuper apud inferos decreta sunt, qualesque

sorte jacti sunt in divites istos calculi, quos per Cerberum nullo pacto poterunt effugere. *Phil.*

Quid ais? Novine aliquid apud inferos nostris de rebus decretum est? *Menip.* Per Jovem, &

quidem multa, verùm prodere non licet, neque arcana quæ sunt, revelare, ne quis fortè nos apud Rhadamanthum impietatis accuset. *Phil.*

Nequaquam Menippe per Jovem, ne amico sermonem hunc invidias. Nam apud hominem tacendi gnatum, & initiatum præterea facris, edisseres. *Menip.*

Dura profectò jubes, & neutriquam tuta, verùm tui gratia tamen audendum est. Decretum est ergo, divites istos ac

pecuniosos aurum tanquam Danaen servantes abstrusum. *Phil.* Ne prius ô beate, quæ sunt decreta dixeris, quàm ea percurras omnia quæ abs te audire libentissimè velim: quæ videlicet descensus causa fuerit, quis itineris dux:

deinde ex ordine, & quæ illic videris, & quæ audieris omnia. Verisimile est enim te, quum res pulchras videndi curiosus sis, eorum quæ visu aut auditu digna videbantur nihil omnino prætermisisse. *Menip.*

Parendum etiam in his tibi est. Nam quid facias, urgente amico. Ac primum sanè tibi expediam, quæ res animum meum ad hunc descensum impulerit. Ego igitur quum adhuc puer essem, audiremque Ho-

merum atque Hesiodum, seditiones ac bella canentes, non semideorum modò, sed ipsorum etiam deorum, adulteria quoque, violentias,

rapinas, supplicia, patrum expulsiões, & fratrum & sororum nuptias: hæc me herclè omnia bona pulchraq; putabam, & studiosè erga ea afficiebar. Postquam verò in virilem jam ætatem pervenirem, hic leges rursus jubentes audio Poëtis apprimè contraria, neque videlicet adulteria committere, neque seditiones

movere, neque rapinas exercere. Hæc igitur hæsitabundus confititur, incertus omnino quomodo pacto gererem. Neque enim deos unquam putavi interfuturos, aut seditiones invicem fuisse moturos, nisi de his rebus perinde ac bonis judicassent. Neque rursus legumlatores his adversa iussuros, nisi id conducere existimarent. Quoniam igitur in dubio eram, visum est mihi Philosophos istos adire, atque his me in manus dedere, rogareque uti me utcunque liberet, uterentur, vitæque viam aliquam simplicem ac certam ostenderent. Hæc igitur mecum reputans ad eos venio, imprudens profecto, quod me ex fumo (ut ajunt) in flammam conjicerem. Apud hos enim maxime diligenter observans summam reperi ignorantiam, omniaque magis incerta, adeo ut præ his illico mihi vel idiotarum vita jam aurea videretur. Alius etenim soli me iussit voluptati studere, atque ad eum scopum universum vitæ cursum dirigere, in eo ipsam vitam esse felicitatem. Alius rursus omnino laborare, corpusque siti, vigiliis, ac squalore subigere, miserè semper adfectum, contumeliisque obnoxium assidue, Hesiodi sedulo inculcans celebria illa de virtute carmina, & sudorem videlicet, & acclivem in verticem montis ascensum. Alius contemnere jubet pecunias, earumque possessionem indifferentem putare. Alius contra bonas ipsas etiam divitias esse pronuntiat. De mundo vero quid dicam? de quo ideas, incorporeas substantias, atomos, & mane, ac talem quandam pugnantiam invicem nominum turbam in diem audiebam, & quod absurdorum omnium maxime fuit absurdum, de contrariis unusquisque quum diceret, invincibiles admodum rationes ac persuasibiles adferebat, ut nec ei qui calidum, nec ei qui frigidum idem prorsus esse contenderent, contra quicquam hinc potuerim, atque id, quum tamen manifestè cognoscerem fieri nunquam posse, ut eadem res calida simul frigidaque sit. Prorsus igitur tale quiddam mihi accidebat, quale solet dormitantibus, ut interdum capite annuerem, interdum contra abnuerem. Præterea quod multo erat istis absurdius, vitam eorum diligenter observans, comperi eam cum ipsorum verbis præceptisque summopere pugnare. Eos enim qui sperendam censebant pecuniam, avidissime conspexi colligendis divitiis inhiare, de sceleris litigantes, pro mercede docentes, omnia denique nummorum gratia tolerantes. Hi verò qui gloriam verbis aspernabantur, omnem vitam suam rationem in gloriam referebant. Voluptatem rursus omnes ferme palam inessebant, clanculum verò ad eam solam libenter confluebant. Ergo hac quoque spe frustratus magis adhuc ægrè, molesteque tuli. Aliquantulum tamen inde memet consolabar, quod unà cum multis & sapientibus & celeberrimis Viris ipse insipiensque essem, atque verè adhuc ignarus oberrarem. Pervigilanti mihi tandem, atque hisce de rebus mecum cogitanti, venit in

mentem, ut Babylonem profectus Magorum aliquem ex Zoroastri Discipulis ac Successoribus convenirem. Audieram siquidem eos inferni portas carminibus quibusdam ac mysticis aperire, & quem libuerit illuc tuto deducere, ac rursus inde reducere. Optime ergo me facturum putavi, si cum horum quopiam de descensu paciscens Tiresiam Bæotium consulerem, ab eoque perdiscerem (quippe qui Vates fuerit & sapiens) quæ vita sit optima, quamque sapientissimus quisque potissimum elegerit. Ac statim quidem exiliens quam poteram celerrimè Babylonem versus rectà contendendi. Quòd quum venio, diversor apud Chaldæorum quendam hominem certè sapientem, atque arte mirabilem, coma quidem canum, admodumque promissa barba venerabilem. Nomen autem illi fuit Mithrobazanes. Orans igitur oblectansque vix exoravi, ut quavis metcede vellet, in illam me viam deduceret. At tandem homo me suscipiens, primùm quidem dies novem ac viginti cum Luna simul incipiens abluit ad Euphratem, mane Solem orientem versus perducens, ac sermonem quempiam longum mulicans, quem non admodum exaudiebam. Nam (quod in certamine præcones inepti solent) volubile quiddam atque incertum proferebat, nisi quòd quosdam visus est invocare dæmones. Post illam igitur incantationem ter mihi in vultum spuens deducit rursus, oculos nusquam in obvium quemquam despectens. Et cibis quidem nobis glaudes erant, potus autem lac, atque mulsam, & Choraspi lymphæ, lectus verò in herba sub dio fuit. At postquam jam præparati satis hac diæta sumus, medio noctis silentio ad Tigridem me fluvium ducens, purgavit simul atque absterxit, faciemque lastravit ac squillam, rum pluribus itidem aliis, & magicum simul illud carmen subintrinans, deinde totum me jam incantans, ac ne à spectris læderer circumiens, reducit domum, ita ut eram reciprocantem: ac reliqua noctis parte navigationi nos præparavimus. Ipse igitur magicam quandam vestem induit, Medorum vestis ut plurimum similem: ac me quidem his quæ vides, ornavit, clava videlicet, ac leonis exuviis, atque insuper lyra. Jussit præterea ut nomen si quis me roget, Menippum quidem ne dicerem, sed Herculem, Ulyssæm, aut Orpheum. *Phil.* Quid ita ô Menippe? neque enim causam aut habitus, aut nominis intelligo. *Men.* Atqui perspicuum id quidem est, ac neutiquam arcanum. Nam his qui ante nos ad inferos olim vivi descenderant putavit si me assimilaret, fore ut facilius Æaci custodias fallerem, atque nullo prohibente transirem, utpote notior tragico admodum illo cultu emissus. Jam igitur dies apparuit, quum nos ad flumen ingressi in recessum devenimus. Parata siquidem ab illo fuerant cymba, sacrificia, mulsæ, & in id Mystrium denique quibuscunque opus erat. Hæc postquam ergo quæ prompta erant, imposuimus, tum nos quoque

Ingredimur tristes, lacrymisq; implemur abortis.

Atque

Atque aliquantisper quidem in fluvio serimur: deinde in sylvam delati sumus, ac lacum quendam in quem Euphrates conditur. Tum hoc quoque transmissio, in regionem quandam pervenimus solam, sylvosam, atque opacam, in quam descendentes (præbat enim Mithrobarzanes) & puteum effodimus & oves jugulamur, & foveam sanguine conspergimus. At magus interrim acceniam facem tenens, haud amplius jam summisso murmure, sed voce quam poterat maxima clamitans, demones simul omnes convocat, Pœnas, Erinnes, Hecaten nocturnam, excelsumque Proserpinam, simulque polysyllaba quædam nomina barbara atque ignota commiscet. Statim ergo tremere omnia, & rimas ex carmine solum ducere, ac porro Cerberi latratus audiri, & jam res planè tristis ac mœsta fuit.

Umbrarum ac timuit rex imis sedibus Orcus.

Ac protinus quidem auserorum patebant pleraque, Ixus, Pyriphlegethon, ac Plutonis regia. Tum per illum descendentes hiatum, Rhadamanthum prope modum metu reperimus extinctum. Ac Cerberus primum quidem latrabat, commovitque sese. At quum ego lyram celerim è correptam pulsassem, cartu statim sopitus obdormit: deinde posteaquam ad lacum venimus, transire ferè non licuit. Jam enim onustum erat navigium, & ejulatu certè plenum. Vulnerati quippe in eo navigabant omnes, hic fœmur, ille caput, alius alio quoque membro luxatus, usque adeò, ut mihi certè ex bello quoque adesse viderentur. At optimus Charon quum leonis videret exuvias, esse me ratus Herculem recepit, transque vexit l. bens; tum exeuntibus quoque nobis monstravit semitam. Sed quoniam jam eramus in tenebris, præcedit quidem Mithrobarzanes, ego autem à tergo continuus illi comes adhæreo, quoad in præratum quoddam venimus maximum, asph. delo confitum, ubi circumfusa undiq; mortuorum stridula nos sequuntur umbræ. Tam paulo procedentes longius, ad ipsum Minois tribunal accessimus. Erat ipse quidem in folio fortè quoddam sublimi sedens. Assabant autem illi Pœnæ, Tortores, mali Genii, Furæ. Ex altera parte plurimi quidam adducti sunt, ex ordine longa fune vincti. Dicebantur autem adulteri, lenones, mœchi, homicidæ, adulatores, sycophantæ, ac talis hominum turba quidvis in vita patrantium. Seorsum autem divites ac fœneratores prodibant pallidi, ventricosi ac podagrici, quorum quisque strabe vincis erat, ferri pondere duorum talentorum imposito. Nos igitur astantes, & quæ sunt omnia conspiciamus, & quæ dicuntur ausculamus. Accusant autem novi quidam atque admirabiles Rhetores. *Phil.* Quinam ergo hi per Jovem sunt? ac ne isthuc quidem te pigeat dicere. *Men.* Umbrasne unquam istas nosti, quas opposita soli reddunt corpora? *Phil.* Quidni? *Men.* Hæ nos igitur quum primū functi vita sumus accusant, testantur, atque redarguunt, quicquid in vita peccavimus. Et sanè quædam ex his dignæ admodum fide videntur, utpote nobiscum versatæ semper, nostrisq; nunquam digressæ corporibus, Minos igitur curio-

sè quemlibet examinans, impiorum relegabat in cœtum, pœnas ibi sceleribus suis dignas luiturum. In hos præcipuè tamen incenditur, quos opes, dum viverent, ac dignitates inflaverant, quique adorari se ferè expectabant, nimirum brevi perituram eorum superbiam factumque detestatus: quippe qui non meminissent mortales ipsi quum sint, sese bona quoque mortalia consecutos. At nunc splendida illa exuti omnia, divitias, inquam, genus, munia, nudi ac vultu demisso steterunt, tanquam somnium quoddam humanam hanc felicitatem recogitantes, adeò ut hæc dum conspicerer nimis quam delectatus fuero. Et si quem eorum fortè agnoveram, accessi, atque in aurem silenter admonui, qualis in vita fuerat, quantopereque fuerat inflatus: tum quum plurimi mane fores ejus obsidentes pulsati interim exclusique à famulis illius expectabant egressum. At ipse vix tandem illis exorians, puniceus, aureus, aut versicolor, felices ac beatos se facturum salutantes putabat, si pectus dextramve porrigens, permitteret osculandam. Illi verò audientes ista molestè ferebant. At Minos quiddam etiam judicavit in gratiam. Quippe Dionysium Siciliæ tyrannum multis & atrocibus criminibus & à Dione accusatum, & gravi Stoicorum testimonio convictum, Cyrenæus Aristippus interveniens (nam illum valde suspiciunt inferi, ejusque plurimum ibi valet autoritas) ferè jam Chimææ alligatum absolvit à pœna, asserens illum eruditorum nonnullos olim juvisse pecunia. Tum nos à tribunali discedentes, ad supplicii locum pervenimus. Ubi ô amice & multa & miserranda audire simul ac spectare licuit. Nam simul & flagrorum sonus auditur, & ejulatus hominum in igne flagrantium, tum rotæ, & tormenta, & catenæ: Cerberus lacerat, & Chimæa dilaniat, crucianturque pariter omnes, captivi, reges, præfecti, pauperes, mendici, divites, & jam scelerum omnes pœnitebat. Et quosdam quidem eorum, dum intuemur, agnovimus, videlicet qui nuper è vita discesserant. At hi sepudentes tum occulebant, nostroque subtrahebant aspectui, aut si nos aliquando respiciebant, id serviliter admodum abjecteque faciebant, atque hi quidem quàm olim putas onerosi fastuosi in vita? At pauperibus malorum dimidium remittebatur, & quum interquievisset, denuò reperebantur ad pœnam. Sed illa quoque, quæ fabulis feruntur aspexi, Ixionem, Sisyphum, Phrygiumque graviter affectum Tantalum, genitumque terra Tityum, Dii boni, quantum integrum stratus agrum occupabat. Hostandem prætereuntes, in campum venimus Acherusium, ubi semideos, hetoidasque reperimus, atque aliam simul mortuorum turbam in gentes tribusque dispositam, alios quidem vetulos quosdam ac marcidos, atque (ut Homerus ait) senanidos, alios verò juveniles & integros, & hos potissimum ob illam condiendi efficaciam Ægyptios. Verùm dignoscere quemlibet haud proclive fuit, adeò nudatis ossibus omnes erant invicem similimi, nisi quod vix tandem eos diu inten-

intendentes agnovimus. Quippe conferti confidebant obscuri atque ignobiles, nullumque servantes amplius pristinae formae vestigium. Cum igitur multi simul ossei consisterent, invicem omnino similes, qui terrificum quiddam per cavos oculorum orbis transpicerent, dentesque nudos ostenderent, haesitabam certe mecum, quoniam signo Theristem à Nireo illo formoso discernere, aut mendicum Irum à Phæacum rege, aut Pyrihiam coquum ab Agamemnone. Quippe quibus jam nihil veteris permansit indicii, sed ossa fuerunt inter se similia, incognibilia, nullis inscripta titulis, nullique unquam dignoscenda. Hæc igitur spectanti mihi per similes hominum vita pompæ cuiuspiam longæ videbatur, cui præsit ac disponat quæque fortuna, ex his qui pompam agunt, diversos variosque cuique habitus accommodans. Alium siquidem fortuna deligens, regis ornat insignibus, & tiaram imponens, & satellites addens, & caput diademate coronans. Alium servi rursus ornatum induit, hunc formosum effigiat, hunc deformem atque deridiculum fingit: nam omnigenum, ut opinor, debet esse spectaculum. Quin habitus quorundam plerumque in media quoque pompa demutat, neque perpetuo eodem sunt ordine cultuque progredi quod prodierant. Sed ornatu commutato Cræsum quidem coëgit servi captivique vestes induere; Mæandrium autem olim inter servos incedentem, Polycratis vicissim ornat tyrannide. Et aliquantisper quidem eo cultu permittit uri: verum ubi jam pompæ tempus præterit, apparatus quisque restitutus, & cum corpore simul exutus amictu, qualis ante fuit, efficitur, nihil à vicino differens. Quidam tamen ob incitiam, quum suos fortuna cultus exigit, ægrè ferunt atque indignantur, tanquam propriis quibusdam bonis privati, ac non potius alienis, quibus paulisper urebantur, exuti. Quin in scena quoque vidisse te plerumque puto histriones istos tragicos (ut fabulae ratio poscit) modò Creontes, modò Priami fiunt, aut Agamemnones. Idemque (si fors tulerit) paulo antè tam graviter Cectopis aut Erichthi formam ininitatus, paulo post servus, Poëta jubente, progreditur. At quum fabulae jam finis affuerit, quisque auratas illas vestes exutus, personam deponens, & ab altis illis crepidis descendens, pauper atque humilis obambulat, haud amplius Agamemnon ille Atreo prognatus, aut Cteon Menœcei filius, sed Polus filius Chariclei Sunienis, aut Satyrus filius Theogitonis Marathonius. Sic se mortalium res habent, quemadmodum mihi tum spectanti videbatur. *PHIL.* Dic mihi, Menippe, isti qui magnificos altosque tumulos habet super terram, & columnas, imagines, titulos, nihilone sunt apud inferos plebeis quibuslibet umbris honoratioribus? *MEN.* Nugaris tu quidem; Nam si vidisses Mausolum, Carem illum dico Pyramide celebrem, fat scio, nunquam ridere desisses, ita in antrum quoddam abstrusum despectum abjectus est, in reliqua mortuorum turba delitescens. Hoc tantum commodi mihi videtur ex monumento referre, quod imposito tanto pondere, laborat magis & premitur. Nam

quum Æacus, ô amice, locum cuique metitur, dat autem cui plurimum haud amplius pedem, necesse est eo jacere contentum, seque ad loci modum contrahere. At vehementius multo risisses, opinor, si reges hosce nostros, satrapasque vidisses apud eos mendicantes, & aut salsamenta vendentes, aut primas ipsas literas urgente inopia profitentes, & quemadmodum contumeliis à quovis afficiantur, atque in faciem cædantur, perinde atque vilissima mancipia. Itaque Philippum Macedonem conspiciatus, continere me certe non potui: ostensus est mihi in angulo quodam detritos calceos mercede refarciens. Quin alios præterea multos erat videre mendicantes in triviis, Xerxes videlicet, Darios, ac Polycrates. *PHIL.* Admiranda narras ista de regibus, pæneque incredibilia. Socrates autem quid facit, ac Diogenes? & si quis est sapientum alius? *MEN.* Socrates profectò etiam ibi obversatur, omnesque redarguit: versantur autem cum illo Palamedes, Ulysses, & Nestor, & quisquis est alius inter defunctos garrulus. Instantur autem illi etiamnum, atque intumescunt ex haustu veneni crura. At optimus Diogenes Sardanapalo vicinus Assyrio, Midæque Phrygio, atque aliis item pluribus ex istorum sumptuosorum numero manet, quos quum ejulantes audit, veteris fortunæ magnitudinem recogitantes, & ridet, & delectatur, ac supinus cubans, ut plurimum cantat, aspera nimis atque injucunda voce illorum ejulatus obscurans, adeò ut id ægrè ferentes, nec Diogenem ferre valentes, de mutanda sedè deliberent. *PHIL.* De his jam satis quidem. Ceterum quoddam illud decretum est, quod iniriò dixeras adversus divites esse sancitum? *MEN.* Bene admones: nescio enim quo pacto, quum hac de re dicere proposuissem, ab instituto sermone protul aberravi. Dum igitur ibi versabar, magistratus concionem advocaverunt, his videlicet de rebus, quæ in commune conducere. Consiciens ergo multos concurrere, me quoque cum illis simul immiscens, unus de numero eorum qui in concione aderant, efficior. Agitata sunt igitur & alia multa: postremò verò de divitibus negotium; in quos posteaquam plurima fuissent objecta, violentia, superbia, fastus, injuriæ, assurgens tandem ex populo primas quidam, hujusmodi decretum legit: Quoniam, inquit, multa divites perpetrant in vita, rapientes ac vim inferentes, inopesque omnimodo despectui habentes, Curia populoque visum est, ut quum functi vita fuerint, corpora quidem eorum pœnas cum aliis sceleratorum corporibus luant; animæ verò sursum remissæ in vitam, in asinos demigrent, donec in tali rerum statu quinquies ac vices decem annorum millia transegerint, asini semper ex asinis renati, onera ferentes, atque à pauperibus agitati. Dein ut liceat illis è vita excedere. Hanc sententiam dixit Calvarius, patre Aridello, patria Manicensis, tribu Stygiana. Hac igitur lege recitata, approbaverunt principes, scivit plebs, adfremuit Proserpina, allatravit Cerberus: sic enim rata quæ inferi statuunt autenticae sunt. Quæ igitur in concione agebantur, erant hujusmodi. Tum ego statim,

in sermone discessi, non ferens narrationem tam supra fidem, sed me velut furia quædam abegerunt, dum monstrosa multa, atque absurda referret. *PHIL.* Atqui, Tychiade, vir gravis Eucrates est, & nemo certe crediderit illum tam promissa barba virum sexagenarium, & qui præterea sit plurimum in Philosophia versatus, sustinuisse ut alium quenquam audiret se præsentem mentientem, nedum ut ipse tale quicquam audeat. *TTC.* At nescis amice qualia referebat: tum ea quam constanter asserbat: præterea quam sanctè in plebsque jurabat, ad motis etiam filiis; adeo ut ego quum eum respicerem, varia mecum cogitarem, interdum quidem illum insanire, neque animo constare, interdum verò ita cogitabam, fugisse me, quòd impostor esset, ac tantum temporis sub leonis pelle ridiculam quandam simiam circumtulisset: adeo absurda narrabat. *PHIL.* Quænam illa (per Lares) sunt Tychiade? nam cupio cognoscere quamnam præstigiaturam sub tam longa barba occuluerit. *TTC.* Solebam quidem etiam aliàs, Philocles, aliquoties eum interficere, si quando videlicet multo otio abundarem. Hodie verò quum esset mihi res cum Leonticho (est autem, ut scis, amicus mihi) edoctus à puero, eum se ad Eucratem mane contulisse, ut eum morbi inspiciendi causa videret, amborum nomine, nempe ut & Leontichum convenirem, & Eucratem viderem, ignoraveram autem quòd ægrotaret, ad eum pervenio. At Leontichum ibi jam non invenio: nam paulo antè ut dicebant exiverat: alios verò confertos reperio, in quibus erat & Cleodemus Peripateticus, & Dinomachus Stoicus, & Jon, nosti virum? illum dico, qui ex Platónica doctrina magnam sui admirationem expectat, ut qui solus mentem viri deprehenderit, quique ejus oracula aliis quoque possit enarrare. Vides quos tibi viros nomino, nimirum omni sapientia atque omni virtute præditos, utpote ipsum ex quaque secta caput, reverendos herclè omnes, atque aspectu præpemodum terribiles. Aderat præterea Medicus Antigonus, ut usui in morbo esset advocatus opinor: & melius jam habere se videbatur Eucrates, ac morbus quidam ex familiaribus erat: humor enim rursus in pedes ei descenderat. Sedere me ergo Eucrates in lecto juxta se jussit voce languidulè remissa paululum, quum me conspiceret: quanquam interim dum ingrederet, vociferantem eum, ac vocem intendentem audieram: tamen ego admodum curiosè cavens ne pedes ejus tangerem, ubi me vulgaribus istis verbis purgaveram, quòd eum ægrotate nesciverim, quod ubi rescissem, curriculo venetim, ad sedi propè. Et illis quidem sermo jam de morbo erat, & quædam jam antè dixerant, quædam verò etiam tunc narrabant: præterea medicamenta quædam quisque proferebat. Cleodemus igitur: Si quis ergo (inquit) sinistra manu tollens humo mustelæ dentem, sic interfecit, ut antè dixi, in leonis pellem alligaverit, nuper excoriati, ac deinde circum crura posuerit, illicò sedatur dolor. Non in leonis pellem (inquit Dinomachus) ut ego audivi, sed in cervæ potius fœmellæ, virginis adhuc & nondum

initæ, & res quidem magis est hoc pacto credibilis: velox enim cerva est, maximeque valet pedibus: & leo quidem fortis est, pinguedoque ejus, ac manus dextra, pilique qui recti è barba prominent, magnam vim obtinent, si quis uti noverit, cum proprio cuique carmine: at pedum curam minimè pollicentur. Et ipse quoque, inquit Cleodemus, olim sic putabam, cervina pelle utendum, propterea quòd cerva velox esset, at nuper vir quidam Libycus, peritus profectò in rebus hujusmodi, contra me docuit, cervis ostendens velociores esse leones: quippe qui eas, inquit, etiam persequendo capiunt. Laudabant qui aderant, tanquam rectè dixisset Libycus ille. Tum ego: Putatis, inquam, incantamentis quibusdam sedari talia: aut foris admotis appendiculis, quum intus malum grassetur? Riserunt hunc sermonem meum: & palàm in me magnam damnabant amentiam, qui apertissimas res ignorarem, & quibus nemo qui sapiat, contradicat, quin sic se habeant. At Medicus certè Antigonus delectari mihi visus est hac rogatione mea. Jamdudum autem neglectui habitus fuerat, opinor, quum opem Eucrati ferre ex arte vellet, denuntians videlicet vino ut abstineret, atque oleribus vesceretur, & vigorem animo omnino minueret. Cleodemus ergo subridens interim: Quid ais, inquit, Tychiade? incredibile tibi videtur esse, ut ex rebus hujusmodi parentur quædam adversus morbos remedia? Mihi certè videtur, inquam ego: nisi naribus adeo mucosis sim, ut credam ea quæ foris applicantur, nihilque cum his quæ morbos excitant intus communicant, per verba tamen, ut dicitis, ac præstigiaturam operari: & quum appenduntur, sanitates immittere: id profectò nunquam fieri possit, nec si quis vel in Nemei leonis pellem sedecim mustelas integras insuerit. Ego profectò leonem ipsum è doloribus sæpe claudicantem vidi in universa suiipsius pelle. Nimitum idiotæ es, inquit Dinomachus, neque unquam tibi curæ fuit, ut disceres quonam modo res istiusmodi adversus morbos, quum adhibentur, conferunt: ac mihi videris, ne notissima quidem ista recepturus: febrim videlicet istarum profligationes, quæ cætera quodam ambitu recurrunt, tum serpentum demulsiões, ac bubonum sanationes &c. quæcunque anus etiam jam faciunt. Quòd si illa fiunt omnia, cur tandem non putabis hæc etiam similibus rebus fieri? Infinita congeris, inquam, Dinomache, clavumque, ut ajunt, clavo extrudis. Neque enim constat ea quæ commemoras, ejusmodi vi fieri. Quamobrem nisi reddita ratione persuaseris primum natura fieri posse, ut febris tumorque vereatur aut nomen aliquod divinum, aut dictionem aliquam barbaricam, ob idque ex inguine fugiat aniles adhuc fabulæ sunt, quæcunque tetulisti. Tu mihi videris, inquit Dinomachus, quum ista dicas, ne deos quidem esse credere. Siquidem putas fieri non posse, ut per sacra nomina remedia morbis adferantur. Hoc, inquam ego, vir optime, ne dixeris: mihi enim prohibet quo minus, etiam si maxime dii sint, ista tamen sint vana. Ego ve-

rò & deos colo, & medelas eorum video, & levamenta quæ laborantibus conferunt, pharmacis videlicet atque arte medica reseruentes. Itaque Æsculapius ipse ejusque posterius salutaria pharmaca admoventes medebantur ægrotis: non leones, aut mustelas circumligantes. Mitte hunc, inquit Ion. At ego vobis mirabile quiddam narabo. Eram adhuc adolescentulus, annos natus ferme quatuordecim, quum quidam, ad patrem meum venit nuntians ei, Midam vitis cultorem, servum etiam aliis in rebus robustum atque industrium, circaplenum jam forum à vipera mortuum jacere jam putrefacto crure. Etenim dum ligaret palmites, ac vallis circumplicaret, adrepentem bestiolam maximum ei pedes momordisse digitorum. Tum illam quidem illico aufugisse, & sese rursus in latebram condidisse. Illum verò ejulare perditum è doloribus. Hæc ergo quum nuntiarentur, jam Midam ipsum videbamus lectica domum à conservis adportari, inflatum totum, lividum, ac superficie tabefactum, vix jam spirantem. Pater ergo quum id moleste ferret, amicorum quispiam, qui tum fortè aderat: Bono animo es, inquit. Ego enim vitum quendam Babylonium ex Chaldæis, quos vocant, prorinus huc adducam, qui sanabit hominem: & ne diem narrando conteram, venit Babylonius, ac Midam restituit: effugato ex corpore veneno, quadam incantatione, & ad pedem ejus appenso virginis defunctæ lapillo, quem è columna exciderat. Atque istud quidem hætenus forsitan mediocre fuerit. Tum Midas jam ipse sublato, in quo allatus erat scabello, discessit in agrum: tantum potuit incantatio, & columnatis ille lapis. At idem iste Babylonius alia præterea divina planè fecit. Nempè in agrum profectus mane, quum pronuntiasset sacra quædam ex veruſto codice septem nomina, sulphure ac face lustrato loco, in orbem ter obambulans, serpentes omnes invitos excivit: quicumque intra eam regionem erant. Veniebant ergo tanquam ad incantationem tracti, serpentes multi, atque aspidēs, & viperæ, & cerastæ, & jaculi, phryniq; ac phylali: relinquebatur autem unus draco, annosus, prorepere (ut opinor) ob senectam non valens, qui non fuerat audiens dicto. At magus: Non adsunt omnes, inquit. Tum unum quendam ex serpentibus, eum videlicet qui natu minimus erat, selectum legatum mittebat ad draconem; ac paulo post venit etiam ille. At postquam jam collecti constitissent, Babylonius in eos insibilavit. Atque illi repente admodum omnes ab ejus flatu incensi sunt, nobis interim admirantibus. Tum ego, dic mihi inquam Ion; Serpens ille legatus, juvenem illum dico, utrum manu deduxit draconem, qui jam (ut ais) senuebat, an ille baculum gestans innitebatur? Ludis tu quidem, inquit Cleodemus. At ego, qui & ipse quoque olim minus talia credebam, quàm nunc tu, putabam enim nulla ratione fieri posse, ut ea crederem, tamen quum volentem primum conspicerem, peregrinum illum barbarum (erat autem ut ferebant ex Hyperboreis) credidi, ac victus sum: quum tamen multum diuque repugnassem: nam quid facerem quum eum cer-

nerem in aëre volentem, atque id interdum, ac super aquam ingredientem, atque per medium ignem incedentem, idque lentè ac sensim? Tunc, inquam ego, ista videbas, virum Hyperboreum volentem, aut super aquas ambulantem? Et maximè inquit ille, carbatinas indutum, quo calceamenti genere illi potissimum uruntur. Nam minutula ista quid attinet referre, quæcunque fecit, quo pacto amores immiserit, ac dæmones exegerit, mortuosque marcidos in vitam revocaverit, atque Hecaten ipsam palam conspectibus exhibuerit, Lunamque è cælo detraxerit? Quin ego vobis referam quæ ab eo fieri conspexi in Glaucia Alexiclis filio. Glaucias hic quum patris nuper defuncti substantiam suscepisset, Chrysidem amabat Demæneti filiam, ac me quidem præceptore in disciplina utebatur: ac nisi amor ille à studio deduxisset eum, universam Peripatheticorum doctrinam perdidisset: ut qui octo & decem quum ellet annorum, jam abolverat analytica: tum phyticam auscultationem in finem utque percurreret. Amore tamen victus, mihi rem omnem significat. Ego verò quemadmodum par erat, quippe qui præceptor eram, Hyperboreum illum magum ad eum duco: conductum quatuor illico minis in manum datis. Oportebat enim præparari quiddam ad sacrificia: tum sedecim præterea, si Chryside putiretur. Ille verò crescentem observans Lunam (nam tunc ut plurimum hujusmodi sacra peraguntur) fossam quum effodisset in aperto quodam loco domus, sub dio circa median noctem, evocavit nobis primum quidem Anaxiclem Glauciae patrem, ante septem menses vita defunctum. Succenebat autem ob amorem senex, atque indignabatur: tandem tamen ei permisit, ut amaret. Postea verò Hecaten quoque eduxit, adferentem unà Cerberum: tum Lunam detraxit, multiforme quoddam spectaculum, & quod aliàs aliud apparebat. Primum quidem muliebrem formam referebat: deinde in vaccam formosam vertebatur: postremò verò catula videbatur. Hyperboreus ille tandem, quum finxisset quendam è luto Cupidinem: Abi, inquit, atque, huc perducas Chrysidem: ac lutum quidem protinus evolabat: paulo post autem affuit illa pulsans ostium. Tum ingressa Glauciam complectitur, eum quàm inanisimè deperiens, & cum eo versata est; quoad gallos canentes audivimus. Tum verò Luna subvolabat in cælum, atque Hecate subito terram, cæteraque spectra disparuerunt: & Chrysidem tandem emisimus circa ipsum ferme diluculum. Hæc, Tychiades si conspexisses, haudquaquam amplius dubitasses, esse multa in carminibus istis commoda. Bene dicis, inquam, ego credidissem equidem, si vidissem ea: nunc verò ignoscendum mihi puto, si qualia vos videtis, acutè perspicere non possum: veruntamen Chrysidem illam quam dicis, novi, mulierem planè meretricem ac facilem: nec video sanè cujus gratia ad illam egueritis luteo illo legato, magoque ex Hyperboreis utique, atque ipsa insuper Luna: quippe quam viginti drachmis ducere in Hyperboreos utique potuilles.

potuisses. Mirificè enim sese offert ad hanc incantationem mulier, & contrarium quiddam spectris istis habet. Nam ea quidem æris ferrive sonum si audierint, fugiunt (nam id vos prædicatis) illa verò si argentum uspiam sonuerit, accurrat ad tinnitum. Præterea ipsum etiam magum admiror: quòd cum ditissimas mulieres in amorem sui possit elicere, atque ab eis solida talenta suscipere, istamen ob quatuor minas admodum tantilli lucelli avidus Glauciam amoris compositionem fecerit. Ridiculè facis, inquit Ion, qui nihil credis. Ego te libenter ergo rogaverim quid de his respondeas, qui dæmoniacos liberant erroribus, adeò manifestè spectra illa carminibus ejicientes? Atque hæc me dicere non opus est, verum omnes noverunt, Syus ille ex Palæstina, qui harum rerum artifex est, quàm multos mortales suscipiat, qui ad Lunam concidant, oculosque distorqueant, spumaque os oppleant: quostamen erigit ac sanos remittit, magna accepta mercede, diriseos malis liberans. Etenim quum jacentibus instet, rogaveritque, unde sint in corpus ingressi, ægrotus quidem ipse tacet: dæmon verò respondet (aut lingua Græca loquens, aut barbarica, aut undecunque fuerit ipse) & quomodo, & unde intravit in hominem. Ille verò adjurans eum, ac nuparuerit minitans etiam, expellit abigitque dæmonem. Quin ego quoque dæmonem quendam exeuntem vidi, nigrum certè, & colore fumidum. Non magnum erat, inquam, ego talia te Ion cernere: cui ipsæ etiam apparent Idææ, quas vestræ familiæ parens ostendit Plato: sem videlicet spectatu tenuem atque evanidam, quantum ad nos homines lasciosos. Itane solus Ion, inquit Eucrates, istiusmodi vidit: ac non alii etiam multi inciderunt in dæmones: alii noctu, alii etiam interdum? Ego profecto non semel, sed millies jam talia conspexi: ac primum quidem turbabar ad ea: jam verò ob consuetudinem nihil novum aut prodigiosum mihi videre videor, maximeque nunc ex quo annulum mihi Arabs dedit ex ferro de cruce quapiam sumpto, factum: carmenque docuit nominibus multis plenum, nisi fortè ne mihi quidem fidem sis habiturus Tychiade. At qui fieri possit, inquam, ut Eucrati non credam Dinonis filio, virò inprimis sapienti, ac liberè, quæ sibi videntur, domi in privato suo cum auctoritate narranti? Illud ergo de statua, inquit Eucrates, quæ omnibus qui in domo sunt singulis noctibus apparet, tum pueris, tum adolescentibus, tum senibus, hoc inquam, non à me duntaxat audieris, verum etiam à nostris omnibus. De qua statua? inquam ego. Non vidisti (inquit) quum ingrederis, statuum quandam in atrio collocatam, sanè quàm pulchram, opus Demetrii: qui statuas humana specie fingere consuevit? Nonne illam dicis, inquam, quæ discum jacit: quæ inclinata est ad emissuri gestum, reflexa in eam quæ discum fert, altero pede modicè inflexo, quæque se erectura videtur unà cum jactu? Non, inquit: nam unum est ex Myronis operibus ille disci jactator, quem dicis. Sed nec eam quæ est ei proxima: eam loquor cui teniis caput vinctum est, formosam illam: nam id Polycleti opus est,

Verum eas quæ à dextra sunt egredientibus omittite, inter quas & tyrannicidæ illi stant, Critiæ Nestoræ plasmata. Tu verò an non ad aquam illam quæ influit, quampiam vidisti ventre prominulo, calvam, seminudatam, vulvis quibuldam barbæ pilis, insignibus venis vero homini simillimam? Pelichus dux Corinthius esse videtur. Per Jovem, inquam, vidi quandam à dextra Saturni, quæ tæniæ coronasque aridas habebat, pectoreque folia quædam inaurata. Ego, inquit Eucrates, ea inauravi, quum me sanasset triduo, febre pereuntem. Eratne igitur etiam Medicus, inquam ego, optimus iste Pelichus? Est, neque ride, inquit Eucrates: alioqui homo te haud multo post invadet. Novi ego certè quantum valeat hæc quam tu rides statua. An non ejusdem putas esse immittere febres in quos voluerit, quandoquidem potis est ejicere? Propitia inquam, placataque sic hæc statua mihi, quæ tantum valeat. Quidnam ergo aliud facientem eam viderunt omnes qui in domo sunt? Quum primum nox est, inquit, hæc è bale descendens in qua steterat, in orbem totam domum circuit: omnes occurrunt ei interdum etiam canenti: nec quicquam est quem unquam læserit, divertere tantum oportet. Illa verò præterit, nihil intuentes infestans, quum & lavat sæpe, & tota nocte ludit, ut ex ipso aquæ strepitu licet audire. Vide ergo, inquam ego, ne fortè non Pelichus hæc statua sit, sed Talus potius Cretensis, qui apud Minoem fuisse dicitur. Nam & ille æreus quidam Cretæ custos erat. Quòd si non ex ære, sed ex ligno facta esset, nihil eam prohiberet, quin non opus Demetrii, sed una potius ex Dædali machinis esse videatur. E base namque (ut ais) etiam ista fugit. Vide, inquit, ô Tychiade, ne te posthac scommatis hujus pœniteat. Novum quidem ego, quid illi evenerit, qui obolos surripuit, quos ei quoque novilunio suspendimus. Prorsus atrociam, inquit Ion, oportebat accidere: quippe qui sacrilegus erat: quomodo ergo illum ultus est, ô Eucrates? nam audire cupio, etiam si quàm maximè Tychiades iste diffisurus est. Multi, inquit ille, ad pedes ejus oboli jacebant, aliaque item numismata quædam argentea ad crus ejus affixa cera, ac laminæ quoque argenteæ: vota cujusque, aut merces ob sanationem ejus, qui ab eo liberatus esset, quum febre detineretur. At erat nobis servus quidam Libycus sceleratus, equorum curator. Hic noctu aggressus est ea auferre omnia, abstulitque digressam jam quum observasset statuam. At quum primum reversus intellexit sacrilegio se compilatum Pelichus, vide quo pacto sese ultus est, atque furti prodidit Libycum. Tota nocte atrium obambulabat in orbem miser, exire non valens, tanquam in Labyrinthum incidisset, quoad orta die jam deprehensus est, ea tenens quæ furto abstulerat: ac tum quidem comprehensus, plagas non paucas recepit, nec temporis multum superstes malum malè perierit: vapulans, ut dicebat, singulis noctibus: adeò ut vibices postridie apparent in corpore. Inunc, & post ista quoque Tychiades Pelichum ride, ac me tanquam coætaneum Minoi jam delirare puta. At ô Eucrates, inquam ego, quàm

quàm diu æs erit æs, operisque plastes Demetrius Alopecensis fuerit, qui non Deos sed homines fingere consuevit, Pelichi nunquam statuam verebor: quippe qui nec ipsum etiam viventem, si mihi minaretur, admodum timuissim. Ad hæc Medicus Antigonus: Et mihi ò Eucrates, inquit, Hippocrates æreus est magnitudine fermè cubitali, qui dumtaxat quum lucerna extincta sit, totam in orbem domum ambit, perstrepens ac pyxides evertens, pharmacaque commiscens, atque ostia circumvertens: maximeque si quando sacrificia prætermittimus, quibus in singulos annos ei sacrificamus. Postulat ergo, inquam ego, etiam Hippocrates Medicus jam ut sibi sacrificetur: indignaturque nisi in tempore iustorum sacrificiorum epulis accipiat? quem nimirum decebat boni consulere, si quis ei libaverit, aut mullum insperferit, aut caput coronaverit. Audi ergo, inquit Eucrates, istud certè etiam testibus probavero quod ante annos quinque vidi. Erat fermè vindemiæ tempus. Ego verò in agrum circa meridiem vindemiarum dimissis operariis, in sylvam solus abibam: cogitans interim quiddam, atque considerans. At postquam in saltum perveni, canum primè latratus insonuit. Ego verò Mnasona filium meum, cum æqualibus venientem, ludere venarique (quemadmodum solebat) conjiciebam. At res haudquaquam sic se habebat: verum paulo post facto terramotu, sonoque velut è tonitru, mulierem advenientem video terribilem: proceritate fermè semistadiali: habebat autem in sinistra faciem, in dextra verò gladium viginti circiter cubitorum. Et infernè quidem pedibus erat serpentinis, supernè verò Gorgonem referens vultu atque aspectus horrore: pro coma quidem draconibus, tanquam cæsarie circumcincta: aliis collum amplectentibus, aliis etiam per humores sparsis. Videte, inquit, amici quo pacto etiam inter narrandum exhorruì: & simul hæc dicens Eucrates, ostendit omnibus brachii sui setas erectas metu. Ion ergo ac Dinomachus, & Cleodinus vehementer inhiantes auscultabant eum vitiis, tanquam naribus traherentur, adorantes apud sese tam incredibile Colossus: mulierem semistadialem, Giganteum quoddam Mormolycium. Ego verò considerabam interim, cujusmodi erant hi qui cum juvenibus sapientiæ nomine versentur, vulgoque in admiratione habeantur: quum sola nimirum canicie barbaque ab ipsis differant infantibus: cæterum etiam illis ipsis facilius ductiles ad credenda mendacia. Dinomachus ergo, dic mihi, inquit, Eucrates: illi canes dæ, quanta magnitudine erant? Elephantis, inquit ille, proceriores Indicis, nigri & ipsi hirsutique, sordido squalidoque villosi. Ego igitur quum viderem, restiti, inverso protinus in interiorem digiti partem (quod Arabs mihi dederat) sigillo. Hecate ergo percussio draconicis illis pedibus solo, hiatum effecit maximum & qui immani magnitudine penitus æquaret tartarum. Deinde paulo post abiit in eum desiliens. Ego verò præsentem animo potrecta cervice inclinatus, inspexi apprehensa arbore quapiam, quæ vicina stabat, ne obortis mihi tenebris ac vertigine, in caput præ-

ceps incidere: deinde conspexi ea quæ in inferno sunt omnia: Pyriphlegetonem, lacum, Cerberum, manes: adeò ut quosdam etiam eorum agnoscerem. Patrem ergo meum manifestè cernebam adhuc his ipsis amictum, quibus eum sepe livimus. Quid agebant (inquit Ion) ò Eucrates, animæ? Quid aliud, inquit ille, quàm per tribus familiasque cum amicis cognatisque versantur, in Asphodelo collocati? Contradicant ergo etiam nunc (inquit Ion) Epicurei sacro Platoni, ejusque de anima rationibus. At tu nonne Socratem etiam ipsum Platonemque videbas inter manes? Socratem (inquit) vidi: neque illum tamen evidenter, nisi quod inde conjeci, quonià calvus ac ventricosus erat. Platonem verò non cognovi: nam apud amicos vera fateri oportet. Simul ergo atque ego omnia conspexi, & hiatus coiiit, & ex famulis meis quidam quærentes me, atque in his Pyrrhias hic, supervenere hiatum nondum plenè obducto. Dic Pyrrhia, annon vera narro? Per Jovem (inquit Pyrrhias) & latratum audivi per hiatum: & ignis quidam à facie mihi suffulgere videbatur. Tum risi ego profecto, teste latratum ignemque, in cumulum addente. Tum Cleodemus: Haudquaquam nova ista, inquit, neque aliis in visa videri. Nam & ipse haud ita pridem quum ægrotarem, tale quiddam conspexi. Prospiciebat mihi curabatque Antigonus hic, ac septima dies erat: febrisque ò qualis incendio certè vehementior. Omnes ergo me relinquentes solum, clausis foribus foris manebant. Sic enim jusseras Antigone: si quo pacto possem obdormiscere. Tunc igitur astitit mihi juvenis quidam vigilanti, pulcher admodum, veste circumamictus candida. Ac me quum excitasset, per hiatum quendam ducit ad inferos: sicuti illicò cognovi, Tantalum quum viderem ac Titium Sisyphumque. At cætera vobis quid commemorem? Postquam vero ad Tribunal perveni (aderat autem & Æacus, & Charon, Paræque atque Erinnyes) quidam velut rex (Pluto certè mihi videbatur) assedit singulorum nomina percensens, qui morituri erant, quos diem jam vitæ præscriptum præterisse contigerat. Juvenis ergo me adducens illi exhibuit. At Pluto tunc incanduit, & ad eum qui me ducebat: Nondum illi completum est stamen, inquit: abeat ergo: tu vero fabrum Demylum adduc: jam si quidem ultra colum vivit. Tum ego lætus recurrens, ipse quidem jam febre liber eram: denuntiabam verò omnibus, quod Demylus esset moriturus. Manebat autem nobis in vicinia ægrotans etiam ipse non nihil, ut renuntiatum est. Ac paulo post audimus ejularum eorum qui lugebant eum. Quid miri est, inquit Antigonus? Ego etenim quendam novi post vigesimum diem quàm sepultus est, resurrexisse. Nam hominem & antequam moreretur, & postquam resurrexit, ipse curavi. Et quo pacto (inquam ego) in diebus viginti neque tabuit corpus, neque præterea fame corruptum est, nisi fortassis Epimenidem quempiam tu curasti? Hæc quum diceremus, protinus ingrediebantur Eucratis filii è palæstra redeuntes. Alter quidè jam ex ephēbis excesserat, alter verò annos natus erat circiter quindecim. Tum salutatis nobis juxta

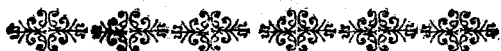
patrem adsidebant in lecto, ac mihi quidem sella illata est. Tum Bucrates tanquam è conspectu filiorum admonit⁹: Sic his frui mihi contingat, inquit; simulq; manū eis injecit, ut apud te Tychiades vera narrabo. Felicis memoriæ uxorem meam horum matrem noverunt omnes, quo pacto dilexerim: nam declaravi his rebus quas in eam feci, non modò dum viveret, verum etiam postquam vita functa est. Quippe qui mundum ejus universum, vestemque qua dum viveret oblectabatur, in rogum illius injecerim. Septima verò post mortem die, ego quidem in eundem lectum incumberebam quemadmodum nunc, lectum eum mihi committigans, quem de illa conceperam. Legebam enim tacitus Platonis illum de anima libellum. Ingreditur interim Demænete ea ipsa, atque adsidet juxta: quemadmodum nunc Eucratides hic, minorem designans filium. Hic verò illicò tremuit admodum pueriliter, ac dudum ad narrationem pallebat. Ego verò (inquit Eucrates) ut conspexi, amplexus eam singultim lacrymabam. Illa verò me vociferari non patiebatur, verum incusabat me, quòd quum ei fuisset in reliquis gratificatus omnibus, è sandaliis aureis alterum non cremaverim, superesse aurè id dicebat, quod sub arca ceciderat: atque ob id nos quum non inveniremus, alterum tantum cremaveramus. Nobis autem adhuc differentiibus, scelestissimus quidam caniculus, qui mihi in deliciis erat, in lecto cubans allatrabat, ea verò ad latratum evanuit. At sandalium sub arca reperi- tum est: posteaque à nobis incensum. An hæc etiam, Tychiades, recusabis credere, quum tam sint evidentiæ, quotidieque observentur? Per Jovem, inquam ego, digni fuerint, quibus aureo sandalio nates puerorum more feriantur, si qui ista non credant, atque usque adeò impudenter verò resistant. Interea Pythagoricus intrabat Arignotus, comatus ille, ab aspectu venerabilis. Nosti illum doctrinæ nomine celebrem, qui cognominatur sacer. Atque ego quidem, ut eum conspexi, respiravi: hoc ipsum, quod proverbio dici solet, advenisse mihi ratus: nempe securim quampiam adversus mendacia. Occludet, inquam, eis ora vir sapiens, adeò monstrosa narrantibus: atque prorsus, juxta vulgatum illud adagiū, repente Deum immissum esse mihi hunc à fortuna putabam. Hic verò postquam adsedit, assurgente ei ac cedente Cleodemo, primum de morbo percontatus est, seque audisse dicebat, Eucratem jam se melius habere. At quidnam, inquit, inter vos philosophamini? nam interim dum ingrediebar subau- scultavi, ac mihi certè videmini in re quampiam pulchra conversari. Quid aliud, inquit Eucrates, quàm ut huic adamantino persuadeamus (me demonstrans) ut dæmones credat aliquos esse, phantasmasque, ac mortuorum animas super terram obambulare, & sese quibus libitum fuerit ostendere? Ego igitur erubui, vultumque dejeci reveritus Arignotum. At ille, vide (inquit) Eucrates, num hoc dicat Tychiades, eorum tantum qui violenter interierint, animas errare, veluti si quis suffocatus, aut capite truncatus, crucive suffixus fuerit, aut alio quopiam istiusmodi modo è vita dis-

cesserit; eas verò quæ fatali morte naturalique discesserint, haudquaquam amplius oberrare. Nam hoc dicat, non usque adeò absurda dixerit. Per Jovem, inquit Dinomachus, ne esse quidem istiusmodi, nec præsentia cerni putat. Quid ais, inquit Arignotus in me torvè aspiciens, nihil horum tibi videtur fieri? præsertim quū omnes (ut ita dicam) videant? Ignosces, inquam ego, mihi, si non credo: nam solus omnium non video: quòd si vidissem, profectò & credidissem, quemadmodum & vos. Atqui, inquit ille, si quando Corinthum veneris, roga ubi sit Eubatidæ domus. Atque ubi tibi fuerit indicata, nempe circa Craneum, in eam ingressus, dic janitori Tibio, velle te videre, unde dæmonem Pythagoricus Arignotus quum adduxisset, abegerit, ac deinceps habitabilem domum reddiderit. Quidnam hoc erat Arignote? rogabat Eucrates. Inhabitabilis erat, inquit ille, diu propter terricula: quòd si quis inhabitasset, expavescens illicò fugiebat exactus à quodam horrendo ac terribili spectro. Deciderat ergo jam, tectumque rumpebatur, neque quisquam erat omnino qui in eam ingredi fuerit ausus. Ego verò ubi hæc audivi, libellos fumens (sunt autem Egyptii mihi de talibus rebus admodum multi) veni in domum circa primam vigiliam, dehorrente hospite, ac fermè detinente, postquam didicerat quòd iturus essem, in certum, ut putabar, exitium. At ego sumpta lucerna solus ingredior, atque in vastissimo atrio collocato lumine, humi sedens tacitè legebam. Adest verò dæmon ille, cum quo- piam è vulgo se congressurum ratus, ac me quoq; quemadmodum alios perterriturum, squallidus, hirsutus, ac tenebris nigrior. At hic quum adstaret, undique me adsulit petens tentavit, si quæ posset expugnare, ac modò in canem, modò in taurum, modò in leonem vertebatur. At ego correpto in manum quàm maximè horrendo carmine, simulq; vocem imitatus Egyptiam, & incantans eum, in domicilii tenebroso angulum quendam compuli. At quum animadvertissem, ubi se in terram condidit, tum destitui. Mane autem desperantibus universis, ac me quemadmodum alios mortuum sese reperturos putantibus, præter omnium spem progrediens, Eubatidem adeo, feliciter illi adnuntians, quòd puram sibi ac spec- tris liberam domum jam liceret incolere. Atque illum assumens aliosque multos (sequebantur autem hujus inopinatæ rei gratia) quum ad locum duxissem, ubi condentem se dæmona conspexeram, jussi ut sumptis ligonibus matulisque suffoderent. Atque ubi id fecerant, inventum est ferè ad passum defossam cadaver quoddam marcidū, ossibus tantum humanâ specie coherentibus. Illud igitur effossum sepelivimus, domus verò postea ea turbari prodigiis desist. Hæc ubi narravit Arignotus, vir prodigiosa sapientia ac reverendus omnibus, nemo erat ex his qui aderant, qui non multam mihi imputaret insaniam, qui talia non credam, narrante præsertim Arignoto. Ego tamen nihil veritus neque comam, neque illam quam de eo habebant opinionem. Quid hoc inquam, Arignote? Etiam tu talis eras, in quo mihi sola veritatis spes fuit, fumo

pienus ac simulacris? Illud ergo nobis in te quod dicit toler evenit: ut thesaurum quum speraverimus, carbonem offenderimus. At tu, inquit Arignotus, si neque mihi credis narranti, neque Dinomacho, aut huic Cleodemo, neque ipsi Eucrati: dic age quemnam digniorem, cui his de rebus fides habeatur, existimas, qui nobis dicat contraria? Per Jovem, inquam eo, virum apprimè mirabilem Abdera oriundum illum Democritum, cui tam firmiter erat persuasum, ejusmodi nihil esse in rerum natura posse, ut quum se in monumento extra portas clausisset, ibique degeret dies noctesque scribens atque componens, juvenesque eum quidam illudere cupientes ac perterrefacere, nigra veste in modum cadaveris ornati, ac personis in capita adfixis circumstantes, illum circumfiliarent, crebrò subfiliantes: hic neque eorum commenta pertimuerit, neque eos omnino respexerit, sed inter scribendum: Desistite, inquit, ineptire. Ad eò firmiter credidit animas nihil esse postquam è corporibus exierint. Hocce ais, inquit Eucrates, dementem quempiam virum esse Democritum? Siquidem sic existimavit. Ego verò vobis etiam aliud referam, quod mihi ipsi contigit, non quod ab alio acceperim: fortassis etiam tu Tychiades quum audieris, compelleris accedere, ipsa narrationis veritate coactus. Quum in Ægypto versarer adhuc adolescens, à patre videlicet doctrinæ gratia transmissus, cupiebam navigio profectus in Coptum, illinc adiens Memnonem, miraculum illud audire, eum videlicet sonum reddentem ad orientem Solem. Illum igitur audivi non hoc vulgari modo, quo audiunt alii sonum quempiam inanem, sed mihi oracula etiam edidit Memnon, ipse apertò ore septem versibus: quod nisi esset supervacaneum, ipsos vobis versus recenserem. Inter navigandum verò incidit in nos unà navigans vir Memphiticus quidam, ex sacris illis scriptis, mirabili sapientia, & qui universam Ægyptiorum doctrinam callebat. Dicebatur autem 23. annos in adytis subterraneis, mansisse, Magiam interea doctus ab Iside. Pancratem dicis (inquit Arignotus) Præceptorem meum, virum sacrum, rasum, lineis indutum, doctum, pureque lingua Græca loquentem, procerum, sumum, labiis promissis, cruribusque gracilibus. Illum ipsum, inquit ille, Pancratem; ac primum quidem quis esset ignorabam: at postquam vidi eum, si quando in portum appulissemus, cum alia multa miracula facientem, tum Crocodilis insidentem, & cum seris versantem, illas verò reverentes eum, caudisque adulantes, agnovi sacrum quempiam virum esse, paulatimque comitare meâ me in ejus amicitiam ac familiaritatem insinuavi, adeò ut omnia arcana communicaret. Ac tandem mihi persuader, ut famulis omnibus in Memphide relictis, se solus consequeretur: neque enim defuturos nobis ministros. Atque ex eo tempore sic vitam duximus. Quum in diversorium quodpiam veniremus, homo accepto pistillo, scobinave, aut pessulo, vestibus implicans, quum in id carmen quoddam dixisset, effecit ut ambularet, utque aliis omnibus homo videretur. Illud ergo abiens, & aquam hauriebat, & cœnam para-

bat, instruebarque atque in omnibus commodè subterviebar ministrabatque nobis. Deinde postquam jam satis hujus ministerii fuit, scobinam rursus scobinam, ac pessulum pessulum, aliud recitans carmen reddebatur. Hoc ego vehementer conatus non reperiebam, quo pacto ab illo expiscarer. Nam id mihi invidebat, quanquâ in aliis esset facilis. At quadam die in angulo quodam tenebricoso clam illo delitescens subauscultavi propius incantationem illam. Erat autem trisyllaba. Tum ille quum pistillo mandasset quæ curanda erant, abiit in forum. At ego post die illo apud forum occupato, acceptum pistillum quum ornassem, syllabas illas simili modo pronuntians, aquam jussi ut hauriret. Tum impletam amphoram quum tulisset, Desiste inquam, neque aquam amplius haurito, sed rursus esto pistillum. At illud mihi haud amplius jam obtemperare volebat, sed aquam hauriebat continuè, quoad hauriendo totam domum nobis impleveret. At ego quum resistere huic rei non valerem, timebam autem ne Pancrates reversus (id quod etiam evenit) irascereetur, correpta secure pistillum in duas partes distefeco. At utraque pars amphoram sumens hauriebat aquam, jamque unius loco duo mihi ministri esse cœperunt. Interea Pancrates supervenit, ac re intellecta illas quidem in ligna rursus, quemadmodum ante carmen erant, mutavit. At ipse me clanculum relicto, nescio quò clanculum se subducens abiit. At possis istud etiam nunc, inquit Dinomachus, hominem ex pistillo facere? Per Jovem, inquit ille, dimidia ex parte scio: nam in priorem formam nunquam à me restitui potest, postquam semel aquarius esse cœperit; sed deferenda nobis domus esset aquæ jam impleta. Non desistitis, inquam ego, hujusmodi monstruosa narrare viri senes? Alioqui horum saltem adolescentium gratia incredibiles istas ac terribiles fabulas aliud in tempus omittite, ne clanculum terroribus ac prodigiosis fabulamentis impleantur. Parcere ergo eis oportet, ne talia consuecant audire, quæ eos per totam vitam comitata perturbabunt, atque ad omnem strepitum meticulosos reddent, posteaquam eos omnigena superstitione impleverint. Rectè admonuisti me, inquit Eucrates, quum superstitionem dixisti. Nam quid tibi Tychiade de rebus hujusmodi videretur? de oraculis loquor ac vaticiniis, & quæcunque quidam numine afflati proclamant, quæve ex adytis audiuntur? aut quæ virgo numeris eloquens futura prædicit? an videlicet nec talia credis? At ego quoddam anulum quendam sacrum habeo, Pythii Apollinis imaginem exprimente sigillo, quodque hic Apollo mecum loquitur, non dico, ne tibi videar ad gloriam meam res incredibiles narrare. Cæterum quæ apud Amphilocho audiavi in Mallo, heroe mecum diu differente, Deumque meis de rebus consulente, tum quæ ipse vidi, volo vobis narrare: deinde ex ordine & quæ vidi in Pergamo, & quæ audiavi in Pataris. Itaque quum ex Ægypto redirem domum, audiremque illud in Mallo vaticinium apertissimum simul ac verissimum esse, tamen sic oracula dare, ut ad rem respondeat his, quæcunque Prophetæ quispiam in

ſchedulam inſcripta tradiderit: rectè me factu-
rum putavi, ſi dum præternavigarem, experirer
oraculum, Deumque de futuris quippiam con-
ſulerem. Hæc adhuc Eucrate dicente, quum vi-
derem quàm longè res eſſet proceſſura, quodque
non brevem incepiſſet de oraculo tragœdiam, ra-
tus non expedire, uti ſolus contradicerem omni-
bus, relinquens eum ex Ægypto adhuc in Mal-
lum navigantem: nam & intelligebam moleſtam
illis eſſe præſentiam meam; utpote qui diſſenti-
rem reſelleremque eorum mendacia: At qui ego
abeo, inquam, quæſiturus Leonticum, nam opus
habeo cum eo congregi. At vos quandoquidem
parum ſufficere vobis res humanas putatis, ipſos
etiam Deos denique in fabularum vobis partem
vocare. Atque hæc ſimul ac dixi, diſceſſi. Illi verò
alacres jam libertatem naſci, ut eſt verſimile,
murò ſeſe epulis accipiebant, ac mēdacis in-
gurgitabant. Talibus ō Philocles apud Eucratem
auditis, venio per Jovem inflato ventre, non ali-
ter quàm hi qui muſto poti ſunt, opus habens vo-
mitu. Tum libenter alicunde magno emetiū
pharmacum aliquod, quod mihi oblivionem in-
duceret eorum quæ audivi, ne me nonnihil ea-
tum rerum lædat inhærens memoria: nempe
monſtra, dæmones, atque Hecatas mihi videre
videor. PHIL. Quin mihi quoque ō Tychiade,
tale quiddam hic ſermo tuus attulit: ajunt ete-
nim non ſolum in rabiem verti, atque aquam for-
midare, quoscuſque rabidi canes mordeant: ve-
rum etiam ſi quem mordictus homo morſus mo-
morderit, illum morſum quoque non minus ca-
nino valiturum, atque eum etiam eodem modo
formidaturum. Quin tu ergo videris, quum ſis
ipſe apud Eucratem à multis mendaciis morſus,
mihi quoque morſum illum communicaffe, ad-
eò mihi mentem dæmonib⁹ impleviſti. TYCH.
At bono animo ſumus, amice, quum magnum
adverſus hujusmodi res remedium habeamus,
veritatem rectamque omnibus in rebus ratio-
nem: quo ſitramur, nullis hujusmodi vanis ſtul-
tisque mendaciis turbabimur.

LUCIANI DECLAMATIO PRO
Tyrannicida, THOMA MORO
Interprete.

ARGUMENTUM DECLAM.

*Aſcendit quidam in arcem, ut tyrannum occideret: at
ipſum quidem non invenit, filium autem ejus
quum peremiſſet, gladium reliquit in corpore. Ty-
rannus ingreſſus, ac filium jam conſpicatus mor-
tuum, eodem gladio ſe tranſfixit. Is qui aſcen-
derat, ac tyranni filium interemerat, tanquam
tyrannicida præmium petit.*

DECLAMATIO.

Quum duos tyrannos, Judices, uno die per-
emerim, alterum quidem jam ætate defe-
ctum, alterum verò florentem, eoque ad ſclerum

ſucceſſionem idoneum, adſum tamen unicū ob-
utrumque præmium petiturus: idque quum ſo-
lus omnium qui unquam fuere tyrannicidæ, ſce-
leratos duos uno iſtu ſuſtulerim atque maſtave-
rim: filium quidem gladio, patrem verò nimio
illo quo in filium ferebatur, affectu. Tyrannus
igitur ob ea quæ geſſit, ſatis nobis ſupplicii de-
dit, quippe qui & vivens filium ſpectavit occi-
ſum, & tandem (quod maxime præter omnem
ſpem fuit) ipſe ſui coaſtus eſt tyrannicida fieri.
Filius igitur à me peremptus eſt, intervivit autem
mihi etiam mortuus, ad aliam mortem: nam qui
vivens injurias unā cum patre fecit, mortuus pa-
trem ut potuit, interfecit. Qui tyrannidem er-
go ſuſtuli, ego ſum: enſiſque qui perēgit omnia,
meus eſt; ordinem tantum immutavi cædium,
ac perimendi ſcleratos novavi modum: illum
qui fortior erat, & qui ulciſi poterat, amolitus
iple: ſenem verò ſoli relinquens gladio. Ego
igitur ob iſta etiam amplius aliquid à vobis expe-
ctabam, ſperabamque me præmia pro perempto-
rum numero ſuſcepturum, ut qui vos non præ-
ſentibus tantum malis eripuerim, ſed futurorum
quoque metu liberaverim, ac certè vobis liberta-
tem præſtiterim, nullo hærede ſclerum relicto.
At interim tot rebus à me præclarè editis, in pe-
riculum venio, ne à vobis nullo præmio donatus
abeam, ſolusque mercede frauder, quam leges à
me ſervatæ ſtatuerunt. Hic itaque meus adver-
ſarius, nullo Reipublicæ ſtudio, ſicut ait, iſtud
agere videtur, ſed eorum cæde commotus, ut in
eum qui mortis eis cauſa fuit, ulciſcat. Sed vos
judices auſcultate pauliſper dum tyrannidis mala
(quanquam ipſi probè ſciatis) expono: nam &
hoc pacto melius beneficii magnitudinem co-
gnoveritis, & magis item gaudebitis, reputantes
quibus eſtis malis liberati. Neque enim quem-
admodum aliis plerisque jam ſæpe accidit, ita nos
quoque ſimplicem tyrannidem & unicam ſervi-
tutem ſuſtinuimus: neque unius Domini libidi-
nem pertuliſimus, ſed ſoli omnium quos unquam
ſimilis preſſit infelicitas, duos unius loco tyran-
nos habuimus, & in duplices miſeri injurias di-
ſtracti ſumus. At moderator admodum ſenex
erat, & in ira mitior, & ad ſupplicia ſegni-
or, & ad libidines tardior: utpote ætate jam imperus
ejus vehementiam cohibente, & voluptatum ap-
petitiones refrænan- te. Et ad cauſas quidem fa-
cinorum invitus à filio dicebatur impelli, quum
ipſe non admodum tyrannicus eſſet, niſi quodd
illi parebat: nam in filium (ut jam oſtendit)
propenſus ſupra modum fuit. Omnia illi fi-
lius erat, illi obtemperabat: & injuſtè fecit quic-
quid ille jubebat, & puniebat quos ille volebat:
in omnibus illi morem gerebat, ac denique ſub il-
lius tyrannide vivebat, & ultroneus filii cupidita-
tum ſatelles erat. At juvenis verò honore æta-
tis gratia patri ceſſit, & ſolo imperii nomine ab-
ſtinuit: cæterum re ipſa tyrannidis caput ipſe fuit.
Firmitas quoque ac tutamentum principatus ab
illo pende-
bat, quoniam & quod ex injuriis pro-
venit, ſolus ipſe fruebatur. Ille erat qui ſatellites
ducebat, qui euſtodias regebat, qui ſubditos fe-
ciebat,

riebat, quī insidiatores terrebat. Ille erat qui ephebos rapuit, qui nuptias temeravit, cui virgines adductæ sunt: & si quæ cædes erant, si quæ exilia, pecuniarum exilationes, tormenta, contumeliæ, hæc omnia juvenis fiebant audacia: nam senex ipse obsequabatur, & comes in malis erat, & tantum filii scelera comprobabat. Et res quidem nobis intolerabilis facta est: nam quum animi libidines ab imperio sumunt licentiam, nullum injuriarum finem faciunt. At illud tamen nos urebat maxime, diurnam, imò æternam potius futuram hanc servitutem sciebamur, & tradendam per successionem Rempublicam populumque alii post alium domino ac scelerato hæreditatem cessuram. Aliis profectò non parvam spem hæc res facit, quod perpendere possunt, ac secum dicere: at jam cohibebitur, at jam morietur, ac paulò post erimus liberi. De illis verò nihil tale sperabatur, sed jam nunc paratum imperii cernebamus hæredem. Quamobrem nec suscipere negotium audebat fortium quisquam, qui tamen eadem mecum cupiebant: sed desperabatur omnino libertas, & inexpugnabilis videbatur tyrannis, cum necesse esset tam multos aggredi. At me nihil ista deterruerunt, neque perperisa negotii difficultate detrectavi, neque periculum expavi. Solus quidem, solus adversus tam fortem ac multiplicem tyrannidem, imò verò non solus, sed cum gladio auxiliari conscendi, consorte etiam tyrannicidii, mortem præ oculis habens, sed propriam tamen eadem communi libertate compensans. Cum in primam ergo custodiam incidissem, ac satellites haud facile amovissem, obvium quemque perimens, & quicquid obstitet conficiens, in ipsum negotii caput ferebar, in ipsum unicum tyrannidis robur, in ipsam nostrarum calamitatum materiam: & in summa arcis custodia constitutus, quum illum conspexissem sese generose defendentem, atque resistentem, vulneribus multis tamen interfeci: ac jam quidem sublata tyrannis erat, facinus confectum erat, atque exinde protinus omnes liberi. Senex relictus est ille solus, inermis, custodibus exutus, magno illo satellite suo adempto destitutus, nec amplius ulla generosa manu dignus. Ibi ego mecum Judices talia cogitabam: Totum negotium meum bene se habet: omnia peracta sunt, omnia strenue perfecta sunt. Quonam ergo iste qui superest, plectetur modo? me siquidem ac dextera mea indignus est: præcipue verò facinore tam splendido ac juvenili & generoso confecto, ejus gloriam addita hac tam inerte cæde minuerem. Dignum autem querere catenificem quempiam oportet, verum post ærumnam, tum ne & hanc lucrifaciat, videat, puniatur, appositum tantum ensen habeat: huic ergo reliqua committo. Hæc ubi statuissem, illinc amolior. Ille verò sicut ego ante divinaveram fecit, ac tyrannum interfecit, fabulæque meæ supremum actum addidit. Adsum ergo popularem vobis gubernationem adferens, & omnibus securitatem denuntians, ac libertatem fel-

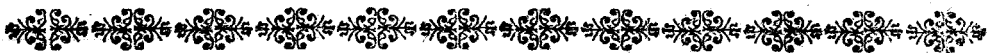
citer annuntians. Nunc igitur factis meis frui mini. Sceleratis enim (uti videtis) arx vacat, imperat autem nemo, sed & honores tribuere licet, & judicare, & ex legibus contradicere: atque hæc vobis ex me, atque hoc facinore meo profecta sunt, atque ex illa una cæde, postquam pater haud amplius vivere potuit. Dignum igitur ob ista censeo, debitum à vobis mihi præmium dari: non quod studiosus lucri sim, aut qui parva magnipendam: neque quod ob mercedem de patria benemereri in animum induxerim, sed quod mea officia cupiam vestro præmio esse comprobata, ne despectus sit, neve inglorius fiat meus conatus, tanquam à vobis mancus, & præmio judicetur indignus. At iste contradicit, & me præter æquum ait facere, qui honorari velim, ac præmium referre: non enim esse me tyrannicidam, neque factum à me quicquam secundum legem esse, sed facto meo quidam ad præmium petendum deesse. Rogo igitur cum, quid reliquum à me desideras? non volui? non incendi? non peremi? non liberavi? num imperat quisquam? num jubet quisquam? num Dominus minatur quisquam? num me maleficorum effugit quisquam? non dixeris. Sed omnia pacis plena, & leges omnes redditæ, & manifesta libertas, & popularis gubernatio firma, & conjugia inviolata, & pueri extra periculum, & virgines tutæ, & festas agens ferias ob communem felicitatem civitas. Quis est igitur horum omnium causa? quis illa sustulit, ista præbuit? Et enim si me quisquam est hoc honore dignior, illi hæc mercede cedo, ac præmio isthoc abstineo. Sin verò solus ego cuncta peregi, audens, periclitans, adoriens, interimens, puniens, alterum in altero ulciscens: quid mea calumniaris officia? quid ingratum erga me populum facis? At ipsum non occidisti tyrannum: lex autem tyrannicidæ præmium statuit. Interest ergo quicquam, dic mihi, an ipsum perimas, an mortis ei causam præbeas? Ego certè nihil puro, nempe hoc solum legislator spectavit, libertatem & popularem statum, ac sceleratorum amolitionem: istud honoravit, istud gratia dignum censuit, quod factum à me non esse non queas dicere. Si enim illum occidi, quo occiso iste non potuit vivere, ipse nimirum mactavi. Cædes mea, manus illius erat. Ne nimium ergo curiose de mortis modo disputes, neque examines, quomodo interiit: sed an amplius non sit, an per me est, quòd amplius ille non sit. Quandoquidem hoc quoque mihi videris excussurus, & sycophantam in benemerentes acturus, si quis non ense, sed lapide, lignovè, aut alio quopiam modo peremisset. Quid verò si tyrannum tamen obfessum, ad mortis necessitatem adegissem? etiamne tum requireres meamet manu peractam cædem? alioqui deesse adhuc aliquid mihi ad legem implendam diceret? atque id graviore supplicio interfecto malefico? Unum solum examina, istud interroga, in hoc curiosus inquire, quis facinorosorum superest? quis injuriæ metus imminet? quæ vestigia calamitatum? Sin verò

verò purgata sunt ac pacata omnia: sycophantæ est, modum rerum calumniantem, velle præmio ipsis factis debito fraudare. Ego si quidem hoc quoque in legibus declaratum memini, (nisi forsitan ob longam servitutem sim quæ in illis dicuntur oblitus) causas mortis duas esse: siue quis ipse occiderit: seu si quis ipse quidem non occiderit, neque manu rem gesserit, coëgit tamen, atque occasionem necis dedit. Æqualiter hunc etiam lex plethendum censet, atque admodum quidem iuste: nam præbitam inmeritis causam nihilo iudicavit ipso facto minorem; ac reliqua jam de modo necis quæstio supervacua est. Illum ergo qui sic occiderit, puniendum tanquam homicidam æquum censeas; absolvi quæ nullo pacto velis: qui verò eodem quo ille modo civitati benefecerit, indignum benemeriti præmio ducet? Neque enim istud possis dicere, me videlicet id fecisse tantum: bonum autem exitum quendam temerè, non me id destituisse, consequutum. Quid ergo pertinuissem amplius, eo qui fortior erat interempto? Quid in vulnere gladium reliquissem, nisi id ipsum omnino quod erat futurum prædivinasset? Nisi hoc fortasse dixeris, quod qui peremptus est, tyrannus non erat, neque hoc nomen obtinebat, neque multa vos ob id libenter, si necaretur, præmia dedissetis: sed hoc nunquam dices. Ergo interempto tyranno, illi qui causam præbuit non reddes præmium? O curiositatem! quomodo necatus est curas, quum libertate fruaris; aut ab eo qui democratiam restituit, amplius aliquid postulas? Atqui lex (ut dicis) ipsum rerum caput examinari, media autem omnia valere sinit, neque ultra curiosius inquiri. Quid enim, qui in exilium tyrannum compulisset, non honorem jam tyrannicidæ tulisset? Imo ac valde quidem iuste: nam & ille libertatem pro servitute præstitit. At quod à me factum est, non exilium, nec redi integrandæ rebellionis metus, sed omnino perfecta sublatio est, & generis illius universi internecio, ac totius mali radicibus excisio. Ac nunc, per Deos, omnia mihi ab initio in finem usque (si videtur) excutite, an prætermissum quicquam ad implendam legem fuerit, & an quicquam mihi defuit, quod adesse tyrannicidæ debuit. Ante omnia igitur animum ad esse generosum decet, atque Reipublicæ studiosum, paratumque pericula pro communi commodo subire, ac propria morte multorum salutem redimere: ergo ad id mihi quicquam defuit? an animo fractus sum? an pericula prospiciens, per quæ mihi vadendum erat, detrectavi? non id dixeris. Mane ergo in hoc solo, ac me finge ex eo solo quod volui, atque isto consilio fui, etiam si nihil inde boni provenisset, tamen ob mentem ipsam assurgentem præmium tanquam benemerentem perere; quum tamen ego non potuerim, sed alius me sequutus tyrannum occiderit, absolum (dic mihi) aut absurdum esset tribuere? maximeque si dicerem, o viri, volui, cupivi, aggressus sum, atque animi mei signa dedi: solus honore dignus sum.

Quid tum responsurus esses? Nunc verò non id dico, sed & ascendi, & periclitatus sum, atque innumerabilia priusquam adolescentem peremeram, feci. Neque enim rem usque adeo facilem esse suspicemini, custodiam superare, at satellites opprimere, unumque tot viros avertere. Sed ferme maximum in tyrannicidio, atque ipsum rei caput istud est. Nam ipse quidem tyrannus non magnum opus est, neque magno negotio conficiendum, neque expugnatum difficile; sed ea potius quæ muniunt ac tumentur tyrannidem, quæ qui vicerit, is omnia peregerit: nam reliquum quidem parum est. Si quidem istud ad tyrannum usque penetrare, nequaquam licuisset mihi, nisi custodem qui eos cingunt, ac satellitum omnium victori, ac nisi eos omnes prius devicissem. Nihil amplius adjicio, sed iis rursus immoror. Custodias superavi, satellites inquam, tyrannum incustoditum, inermem, nudum reddidi. Ob hæcne honore tibi dignus videor? an adhuc à me cædem postulas? Atqui si eandem etiam quæris, nec istud quidem deest. Neque enim incruentus sum, sed perpetravi magnam ac nobilem necem juvenis florentis atque omnibus metuendi, per quem etiam ille tutus ab insidiis erat, quo solo confidebat, qui multorum loco satellitum suffecit. Quid tum ergo, num præmio dignus sum? num tantarum rerum honore fraudabor? Quid enim si satellitem, unum si ministrum quempiam tyranni peremissem? quid si servum honoratorem? an non magnum etiam hoc tibi videretur ascendere, atque in media arce, in mediis armis aliquem ex amicis tyranni conficere? Nunc autem etiam illum qui peremptus est considera: filius erat tyranni, imò tyrannus gravior, ac dominus inclementior, ac terror crudelior, extorrior violentior. Tum quod maximum fuit, hæres omnium atque successor: postremo, qui in longum poterat nostras calamitates extendere. Visne hoc me solum fecisse, tyrannum autem ipsum adhuc ereptum faga vivere? Munus ob ista peto. Quid dicitis? non dabitis? Non illum quoque suspexistis? non Dominus? non gravis? non intolerandus erat? Nunc verò etiam caput ipsum intelligite. Quod enim iste à me flagitat, id quam optime fieri potuit, peregi, ac tyrannum alterius nece necavi, neque vulgariter, neque uno ictu, quod illi post tot scelera maxime fuit optandum: sed dolore multo prius exagitans, & in oculis ostendens miserè prostrata, quæ illi fuerant charissima, filium quanquam malum, tamen ætate florentem, ac patri similem, sanguine ac tabo plenum. Hæc sunt patrum vulnera, hi legitimorum tyrannicidarum gladii. Hæc tyrannis crudelibus digna mors, hoc supplicium sceleribus tantis debitum. Nam illicò mori, illicò nescire, nullum tale spectaculum cernere, nihil habet tyrannica pœna dignum. Non enim ignorabam (te appello) non inquam ignorabam, imò nec alius quisquam, quantum ille erga filium gerebat affectum, & quod post illum vivere ne paululum quidem dignaretur.

Atque omnes fortasse patres sunt in filios ejusmodi. At hic certe aliquid supra ceteros habebat, idque meritò, quippe qui illum solum videbat ducem servatoremque tyrannidis, solumque pericula patris præoccupantem, ac firmitatem imperio præstantem. Unde etiam quanquam non ob amorem, at ob desperationem saltem statim illum sciebam moriturum, quum cogitaret inutilem sibi vitam futuram, securitate quam illi filius præbebat ablata. Omnibus igitur illum simul circumsepsti, natura, dolore, desperatione, terrore, ac temporum etiam futurorum metu. His in illum commilitonibus usus sum, & ad ultimum illud consilium coëgi. Interiit nobis orbus, afflictus, dolens, lacrymans, luctum lugens, brevem quidem, sed qui patri sufficiat, & quod gravissimum est, ipse à seipso, quod mortis genus omnium est miserrimum, multoque acerbius quam si inferatur ab alio. Ubi mihi gladius est? num quis illum agnoscat alius? num cujusquam alterius telum est? quis illum in arcem duxit? ante tyrannum quis usus est? quis illum tyranno misit? O ensis mecum communicans, rerum à me bene gestarum successor, post tot discrimina, post tot mortes despicimur, & indigni præmio videmur. Si enim ob istud solum hunc à vobis honorem peterem, si dicerem: O viri, tyranno mortem cupienti, ac tum inermi fortè deprehensò, meus iste subservivit gladius, atque operam suam ad consequendam libertatem commodavit omnibus: honore ac præmio indignum putassetis? Dominum tam popularis rei non retaliassetis? non inter benefactores inscripissetis? non inter sacra gladium ipsum reposuissetis? non secundum Deum illum coluissetis? Nunc mecum cogitate, qualia tyrannum ipsum ante mortem & fecisse, & dixisse sit verisimile. Quum filium perimerem, ac vulneribus multis in parte corporis conspicua perfoderem, quo videlicet genitor ureretur, atque aspectu primo stupeceret, miserabiliter exclamavit atque inclamavit patrem, non ut auxiliator esset aut commilito, quippe qui jam senex erat atque invalidus, sed domesticorum malorum spectator. Ego illinc digredior, totius quidem tragediæ au-

tor. Reliqui verò histrioni cadaver, & scenam, & enses, ac cætera quæ fabulæ superserant. At ille quum adesset, ac videret filium, quem habebat unicum, vix respirantem, lacerum ac morte plenum, vulnera quoque illa densa, ac multa, & lethalia gerentem, sic exclamavit: O nate, sublatus sumus, interempti sumus, tyranni cæsi sumus: ubi iste interfector est? ad quid mihi parcat? cui me reservat malo per te jam fili præmortuum? nisi me forte upote senem contemnit, & lentè me perimere decrevit: ac mortem mihi producit, ut necem mihi faciat longiorem. Et simul ista dicens, enses quærebat: ipse autem erat inermis, ut qui omnem in filio spem reposuerat. At ne is quidem defuit: jamdudum enim à me antè præparatus erat, atque ad facinus futurum relictus. Ergo ex corpore evellens, & ex vulnere gladium eximens, jamdudum me occidisti, peremisti, nunc verò mihi finem facito. O ensis, inquit, patri lugenti consolator veni, atque infelicem senis manum adjuva, jugula tyrannum, perime, ac luctu solve. Utinam in te prius incidissem, utinam ordinem eædis incepissem, cecidissem quidem, at ut tyrannus tantum, at ultorem sperans: nunc verò ut orbus, nunc verò ut etiam carnifice egens. Et hæc simul dicens, vulnus intulit tremulus, impotens, cupiens quidem, invalidus tamen ad facinoris ministerium. Quot sunt ista supplicia? quot vulnera? quot mortes? quot tyrannicidia? quot præmia? Et tandem vidistis omnes jacentem juvenem, opus neque parvum, neque facile, senem verò illi circumfusum, cruorem utriusque inhaerentem, atque illam libertatis & victoriæ parentem libitinam, & nostri ensis operam: enses verò ipsum inter utrumque monstratum, declarantem quam non indignus Domino sit, testantemque quòd mihi sit fideliter obsequurus. Hoc si ego fecissem, obscurius fuisset, nunc verò redditur ipsa novitate splendidius. Qui tyrannidem ergo omnem sustuli, ego sum: opus autem in multos distributum est, quemadmodum in fabula. Atque egi primas quidem partes ego, secundas verò filius, tertias tyrannus ipse, ensis autem subservivit omnibus.

DECLAMATIO

THOMÆ MORI,

Lucianicæ respondens.

Non putaveram Judices, ei qui (id quod ego nunc facio) publicam causam suscepisset agendam, opus fore, ut cur id facere in-

stituerit, rationem reddat: neque enim ullum fore periculum, ne id malitia potius aggressus, quam pietate videatur, quum hoc certissimum præ-

præ-

præbeat magnæ integritatis argumentum, quod aliorum omnium commodis elegerit suo privato labore consulere. Quod quamquam omnes istiusmodi causarum patronos merito posse existimem ab omni calumniæ suspitione defendere, me tamen omnium meritissimè, qui ut omnibus prosum, non solum hunc mihi laborem desummi, sed inimicitias etiam cum eo viro contraxi, qui se tyrannos quoque jactat occidisse. Sed quoniam nihil tam rectè cœptum esse video, quod non improborum vellicet ac depraverit iniquitas, & quosdam jam nunc miserrantes audio, qui istius oratione persuasi, hoc meum officium in pejorem partem rapiunt: statui Judices vobis hujus actionis meæ causas exponere, ne quis industriæ meæ malignus interpres eam dolori, odio, vel invidiæ conetur ascribere. Ac primum, qui est cur tyranni mortem dolore puter? nam id iste mihi nuper objecit, probationem verò nullam attulit, dixisse tantum contentus, & credi sibi sine argumento, sine teste postulat: imò, inquit, nisi doleres, nisi tyranni mortem ulcisci cuperes, mecum non contenderes. Ergo ego solo lugere me tyranni mortem probas, quòd tibi, ob ejus necem præmium injustè petenti, ego me justè opposui? Vis videre quàm nihil dicis? Si te tyrannum occidisse probes, ego tecum litigare, nec si velim possem, nec si possem velim. Nunc verò quid aliud contra te dicturus sum, quàm quòd illum non occidisti? Si tu interfecisses, nihil quereret, imò laudarem, admirarer, ac præmium primum decernerem: nunc verò ideo tibi contradico, ideo tibi honorem denego, ideo adversor, ideo quæror, quia tyrannum non occidisti. Num igitur occisum protinus dolere videor? Ostendisse potius, Judices, debuit, me tyranno fuisse vel sanguine conjunctum, vel affinitate propinquum, vel beneficiis devinctum, vel scelerum communione fœderatum. At istorum quicquam ne fingere quidem potuit: ergo si neque cognatus illi, neque affinis fui, si mea opera nunquam in cujusquam injuriam usus est, si ab illo beneficii nihil in me collatum est, si me acerba servitute cum cæteris simul oppressit, si me illius interitus libertati vobiscum unà restituit: quid causæ est ut illius mortem meæ salutis ac libertatis auspiciis doleam? At odii certè tantundem causæ est. Nam quid egit quòd odium in illum provocaret meum? Primò tyranni filium interfecit: postea verò tyranno sibi manus inferente, iste præmium tanquam tyrannicida petiit: quorum alterum, puta quod juvenem peremit, quamquam id ipsum parum consulte, parumque ex communi commodo fecerat, nisi dii nobis fuissent propitii, fecit ille tamen animo (quantum ego certè suspicor) non malo: alterum verò, nempe quod præmium postulat, quum non meruerit, ut nunc sunt hominum ingenia, non miror, & ignosco certè, modò possit auferre. Neutrum istorum odium in illum meum concitat. Extra hæc nihil unquam fecit, quod ad me ullo modo perti-

neat: ergo tam iniquus sum, ut hominem vix tandem satis aut de facie, aut fama notum, qui me nec re offenderat, nec verbo læserat, gratis odio persequeretur? Restat invidiæ diluenda suspicio, quæ talis est, ut nullo malo carere velim libentius. Nam quum omnia vitia sint super apte natura perniciofa, nullum tamen est livore pestilentius, quodque peccus, cui semel incidit gravioribus tormentis exagitet. Nempe alterius fortunam suum infortunium ducere, secundis aliorum rebus æstare, alienis laudibus uri, aliena felicitate torqueri, an non summa miseria, non extrema dementia est? Ita que si à quoquam alio vitio, Judices, absum, ab hoc certè longissimè absum. Cujus unquam fortunæ impetii? Cujus res bene gestas elevavi? Cujus laudibus unquam derraxi? Cujus famam labe respexi? Certè ab hujus vitii suspitione si me mediocris ista fortuna mea non asserit, quæ non tam inops est, ut aliorum opibus ac præmiis invidiam, si me antea cta vita non vindicaret: quæ non usque adeo est rerum bene gestarum indiga, ut aliena debeam laude tabescere: at ipsa me hercle causâ protinus absolvit: quæ talis est, ut potius omnium veniam, quam cuiusquam mereatur invidiam. Quæso, Judices, quod tandem odii signum, quod invidiæ documentum præ me fero? Non provoco, non irascor, non accuso, urbem tantum in jus vocatam ab illo defendo. Sed cur sedentibus ergo cæteris, ac tacentibus universis, atque in his multis & clarissimis viris, & autoritate præstantibus, & multo ad dicendum instructioribus, ego potissimum surgo, & petenti præmia contradico? Illi ipsi profecto qui mecum sentiant non dubito: & quin ex his plerique sint, qui hoc ipsum officium, nisi ego jam suscepissem, libenter fuerint obituri: neque tamen ideo culpandus sum, quod me pro patria primum obtulerim. Quicquid est, alieni silentii causas non debeo: me certè ad dicendum cum Reipublicæ causâ, tum deorum immortalium respectus incitabat: nempe quum viderem satistenuis ærarii nostri proventus, præsentem pecuniam nimis exiguam, tum instare multas necessarii sumptus occasiones, non ferebam uti civitas hoc insuper non necessario sumptu mulcetur. Tyrannicidii præmium quantum sit, non ignoratis, ac meritò quidem: quod enim pretium satis grande sit, quo agri, foci, fortunæ, liberi, conjuges, salus ac libertas omnium, postremo ipsæ deorum aræ atque templa redimuntur? Quod quo majus atque urbi onerosius est, eo magis à nobis prospiciendum est, ne temerè collocetur. Satis, Judices, satis impensæ ac sumptus imminet, satis effundendum est, ut ærarium nostrum tam profundè, non iste etiam cui nihil debemus, exhauriat. Præterea quum hoc tyrannicidium sola deorum clementia proveniret, qui toties inelamati calamitatum tandem nostrarum miseri, crudelissimi nos jugo tyranni solvere, ac libertati reddere voluerunt,

non ferendum putavi, ut civitas honorem gratiamque diis merentibus ablātā, homini non merenti tribueret. Totum autem hoc negotium fortunæ deorumque benignitati deberi, huic nihil gratiæ, apertissimis argumentis docebo: quod dum facio, quæso, Iudices, diligenter attendite. Tria sunt quorum iste quodlibet sufficere sibi ad hunc honorem consequendum putat, vel quod tyranni peremit filium, vel quod tyrannum tentavit occidere, vel quod pater filii necesse commotus ense, quem inter reliquerat, morrem sibi conscivit. Ergo illius adolescentis cædes tyrannicidium videtur? Quid nō? nempe & ille (inquit) tyrannus erat. Quis id credat, Iudices, urbem unam duobus suffecisse tyrannis? duos tyrannos invicem concordēs eadem incoluisse mœnia? unius urbis ambitu potuisse contineri, quorum alterutri vix vel orbis universus suffecerit? Quisquis id credendum duxerit, is mihi parum videtur tyrannicam considerare naturam: nam legitimæ quoque potestates, ac non solum legibus gubernantes, sed etiam legibus obtemperantes, ac tyrannide tanto intervallo mitiores, ambitione tamen ita vincuntur, ut nec vel intimorum amicorum vitæ parcant, potius quàm eos habeant imperii sui consortes. Quis tyrannum credat natura ferum ac violentum imperii sui, cuius ardore hominum leges protriverit, deorum contempserit, vitam neglexerit, socium quēquam admittere? Quin brutorum quoque pleraque ferre, quæ (quod tyrannorum proprium est) raptō vivunt, quibus solius pabuli cura impressit aliqua tyrannicæ naturæ vestigia, in proprios fœtus se vivunt, potius quam socios illos venationis accipiant. Et hominem tyrannum putamus, quem fastus inflat, ambitio stimulat, cupiditas urget, gloria sollicitat, suam cum quoquam posse communicare tyrannidem? At iste non solum duos tyrannos facit, verum etiam adolescentem plus quam tyrannum vult videri: nam civibus atroces (inquit) injurias fecit, cæde, rapina, stupro, omnibus denique scelerum formis insignis. Nomine quidem abstinuit, cæterum re ipsa tyrannidis caput erat, ac parente plus potuit, eum ut volebat, rexit. At longè contrā se res habet, Iudices; Nimum impotens semper ac formidolosa res tyrannis est: neque filius profectō patrem tulisset si posset, neque filio tantum permisisset pater ut posset. Nemo tyrannis est hærede suspectior, qui eo majorem parenti metum incutit, quo magis ferocem ejus indolem ac tyrannicos mores expresserit. Continebat ergo filii sui cupiditates, atque adolescenti stringebat potius quàm laxabat habeas, ne viribus nimum invalescens juvenis, imperii avidus, atque opibus insolens, nec sibi jam imperans, tandem ne parenti quidem parceret, quin jam Saturno superi Jovem præferrent. Nam si injurias interdum fecit, quid aliud quàm se parenti satellitem præbuit? ex quibus quoruscunque est, qui non grassetur, nuptias violat, domos compilet, fana dispoliet, obvios cædat, atque optimum quemque truci-

det? Sed quoniam unus est, cuius potentia atque umbra freti, tam scelerata grassantur audacia, pœnas alioqui facinorum suorum vel illi, vel publicis legibus daturi; ipsi quidem latrones, homicidæ, fures, adulteri: solus autem unus ille scelerum Princeps, sub cuius nomine omnes impune delitescunt, tyrannus est. At ille adolelescens si quando patrabat aliquid atrocius, patrem semper sic imperasse dicebat: neque ego quin imperarit dubito. Nam filius quanquā ea indole fuit, ut parentem aliquando videretur (si ad tantam pervenisset ætatem) flagitiis ac sceleribus æquaturus, tamen in hac adolescentia præ illius crudelitate ac sævitia quibus jam a puero semper assuetus insenuerat, rudis adhuc miles; ac vix tyro fuit, neque ferè magnum quicquam, nisi a patre iussus atque edoctus agebat. Sed si ve non nisi iussus illa faciebat, si ve ipse etiam injussus audebat, tamen quum tanquam iussus egerit, quum neque tyranni nomen usurparit, neque se pro tyranno gesserit, sed patri se parere significarit, & auctorum suorum causas in illum retulerit, quum alium se potentiores esse confessus sit, cuius viribus fideret, a quo omnis ejus penderet impunitas: fuisset si velis, aut factilegum; vel si quod aliud nomen mavis, appelles, at is profectō non est, in quo fieri tyrannicidium potest. Quod si illum omnia solum potuisse, ac re ipsa tyrannum fuisse contendas, & (quod paulo ante iactabas) illic ejus morte liberam fuisse Rem publicam; fingamus obsecro adhuc parentem vivere; sed non fugatum tamen: quod nescio cur ipse finxisti, quippe quem nec ipse fugaveras, nec cur ei fugiendum esset effeceras. Filio enim tantum per insidias adempto, reliquis viribus integris, non video cur patri magis desperatidum aut fugiendum fuerit, quàm si aut filius ei natus non fuisset, aut peste correptus obiisset. Patrem ergo fingamus (ut dixi) viventem, ac filio quidem unico orbatum, sed satellitum tamen caterva cinctum, cædem filii lacrymantem, sed interfectori minantem, atque omnia suppliciorum genera destinantem, in forum vultu tristi quidem, sed tamen truci procurrere, & prolato quem tu reliquisti gladio, ingentia polliceri præmia, si quis ejus ensis Dominum prodiderit: hic tu foro jam ab illo atque ejus satellitibus occupato, & in caput tuum quæstione jam haberi cœpta, in publicum fortis tyrannicida procurrere, & in medios globos irruens tyrannum te occidisse proclamare, libertatem omnibus denuntiare, ac tyrannicidii præmium postulare. Quid fugis? quid latebras quæris? quid tyrannicida metuis? An non libera est Res publica? an non tyrannus occitus est? neque ergo is quem peremisti, tyrannus erat, sed quidam potius tyranni satelles: neque ejus morte civitas libertati restituta est, quod solum paulo ante dicebas hujus legis spectasse latorem. At hæredem (inquit) occidi. Quid mihi hæredes nominat? quid in tyrannide leges memorat? Legum ista nomina sunt: juris est ista successio. An piratæ filium si demortui patris locum impleverit,

verit, hæredem quisquam dixerit? Intestatus semper tyrannus moritur, quippe legibus ab illo captivis, quæ solæ ratum facere testamentum possunt. Proinde qui defuncti locum tyranni subit, hæres non est, sed novus tyrannus. Non enim succedit, sed invadit. At illi nunc parvissemus. Istud quid constat? Ego contra tyranno mortuo populum illicò liberum esse dico. Alioqui frustra lex tyrannicidæ præmium statuit, si alterius morte in alterius potestatem recidimus. Sed longè secus, Judices: defuncto enim quolibet casu tyranno, populus jam tum liber dum amici luctu occupantur, dum stupent ejus morte satellites, illicò sese in libertatem asseruissent, neque plus filius adversus populi vires tum valuisset, quam nunc potest quisquam, vel ex amicis tyranni potentissimus, aut genere quisquis ei fuit post filium proximus, ad quem, si successionis nomen atque hereditatis audiendum est, tam nunc tyrannis pertinet, quam ad filium pertinasset. Qui satellitem igitur, qui amicum, qui cognatum, qui filium tyranni peremerit, frustra tyrannicidium jactaverit. Tyrannus ipse solus est, cujus necem tanto præmio Respublica mercatur. (Sed volui, (inquis) percontavi, periclitatus sum: quod negarine possit, filio tyranni perempto, spe futuræ tyrannidis extincta, præclarum animi mei documentum reliqui, vel hoc solum sufficere mihi ad hunc honorem puto. Hic vide, obsecro, quam nihil malevolè, quam simpliciter agam tecum omnia, quam ex te tua totum hoc negotium minimè suspiciosus interpreter. Nam si alius hanc ageret causam, nec tamen ex inimicis tuis, sed ex acrioribus istis actoribus quispiam, qui locos omnes excuriunt, & suspicionibus urgent, ac molestè nimium premunt: sic Hercules hunc tractaret locum, ut te nec id tentasse unquam, nec destitisse contenderet. Quod si tu vociferareris, mirari te quæquam tam insigni esse impudentia, ut talia dicere occiso in ipso conatu tyranni filio audeat; hic ille protinus quasi fieri non potuerit (inquit) ut non patriam liberaturus, quod non præstitisti, non tyrannum occisurus, quem non attigisti, sed ipsum potius juvenem quem trucidasti perempturus, ascenderis: illam tibi privatim aliquam ulturus ac retaliaturus injuriam. Hic si instaret, urgeret, premeret, ac certas aliquas probationes illius animi tui ac propositi flagitaret, vides (ut opinor) in quantas traheris angustias. Sed ego tecum hoc pacto non agam, quippe qui in rebus (cujusmodi ista est) vehementer obscuris, assuevi semper in meliorem partem esse proclivior. Permitto itaque tibi, ut ista fecisse animo in Rempublicam propenso videaris. Voluisti ergo, ac tentasti protus auferre tyrannidem. Hoc cine tibi videtur isto præmio compensandum? Primum quod voluisti, quis non videt quam sit exiguum? Nam hac ratione omnes tyrannicidii præmium peteremus. Quis enim tam frigido in Rempublicam animo fuerit, ut tyrannum crudelissimum non libenter auferre voluerit? Tentando verò quid aliud declarasti, quam quod esse tyrannicida voluisti? Quod te præterea peri-

culis exposuisti, an id præmium meruerit ullum, postea videbimus: quod autem istud non meruerit, spero vobis, Judices, esse vel sola legis recitatione perspicuum. Quæ quum præmium nisi tyrannicidæ non statuat, qui vero tyrannum non ceciderit, esse tyrannicida non possit: quantumlibet quispiam tentaverit, quantiscunque sese periculis exposuerit, frustra tyrannicidii præmium, nisi cæso tyranno, petierit. Nam ei qui dum conatur occidere, in exilium compulerit, præmium quidem: sed neque tantum, neque tantquam tyrannicidæ decernam. Etenim si morbo quopiam laborans denuntiæ, quicunque me sanaverit, ei recuperata valetudine, tria me talenta daturum, veniat aliquis spe mercedis inductus, qui mei curam suscipiat: deinde medicamentis quibusdam adhibitis, ubi frustra se conari senserit, artem suam morbo victam confessus, me jam deploratum relinquat, aliqua tamen molestiæ parte levatum: sanitatis illi mercedem, quia non sanavit, non debeo: rursus quia profuit, inanem prorsus à me dimittere haud æquum est. At si post mille pharmaça, nihilo tamen melius habentem destituat: præmii nihil meretur, qui nihil juvit: gratiæ verò tantundem ferè, qui quod mederi tentavit, sui gratia, non mei fecit. Quod si insigniter medicæ artis ignarus, rem tamen aggredi fuerit ausus, atque aliquantisper miserè venenis adfectum postea dimittat: quum jam non modò nihil opis tulit, sed plurimum doctoris addidit, etiam si sese gratis obtulerit: utrum amore dignus est, quod me suo labore tam diu nulla præmii spe tam officiose vexavit? an summo potius odio, quod temere sese meo periculo ei negotio, cujus erat imperitus, immiscuit? Huic rei, Judices, haud multum mihi videtur præsens causa dissimilis. Lex enim tyrannicidam conducere vehementer alicunde studet, eique præmium certum, tyranno cæso, pollicetur. Sed tyrannicidam quum dicit, Judices, hominem quærit artificem: non manu tantum fortem, sed pectore quoque multo magis valentem, consilio potius quam viribus præstantem: qui insidias tendere, laqueos abscondere, occasiones captare noverit. Ergo hanc provinciam si quis hujusmodi susceperit, qui tyrannum ipsum arte & insidiis adoriatur, adorsum opprimat, oppressum interimat, nec re cœpta semel, nisi perfecta desistat: hic tyrannicidii præmium audacter postulet. Sin id quidem non potuerit, quod autem proximum est & confine fecerit: tyrannum videlicet vel in exilium abegerit, vel ad deditionem condonata vita coëgerit, vel ad deponendam tyrannidem certa conditione compulerit: hunc ego præmio dignum, neque nullo quidem, neque tamen tyrannicidæ judico. At si quis manu potens, mentis inops, illarum penitus ignarus artium, quibus instructum esse tyrannicidam oportet, qui rem viribus egeret tantum, ac non consilio putet, qui denique Ajaci multo sit, quam Ulyssi, similior, sed Ajaci tamen jam abjudicatis armis insanienti, armenta hominum loco trucidanti, si hujusmodi, inquam, quispiam rem tantam conficiendam sibi desumpserit: tum nec

nec insidias collocans, nec tempus eligens, nec occasionem expectans, impetu quodam proruat: nec ab ipso tamen tyranno incipiat, sed in satellites ejus insiliat, dato interim illi sibi cavendi locum: tum subducto tyranno, re temerè cœpta, stultè gesta, per ignaviam relicta, ac penitus infecta, sola sibi fuga, abjecto etiam gladio consulat: postea verò vel defuncto, vel interfecto tyranno, in publicum prodeat: præmium tanquam tyrannicida postulet, atque hujusmodi utatur oratione: Volui, Judices, ausum sum, tentavi, periclitatus sum; utrum, Judices, illi tyrannicidii præmium decerneretis, qui tyrannum tentavit occidere? an malam potius gratiam haberetis, ac dignum etiam supplicio duceretis, quod sua temeritate non se solum frustra periculis objecerat, sed urbem etiam universam in summum discrimen unâ præcipitaverat: utpote qui tyrannum stultè irritando fecerit & civibus infestior, & adversus insidias cautiorem? Videtis ergo, Judices, quem admodum id quod iste vel solum satis esse confidebat, usque adeo nihil adjuvat, ut etiam non nihil officiat. Quamobrem si neque is, quem peremit, tyrannus fuit: nec satis tyranni filium occidisse fuit; tentasse verò temerè, plus quàm frustra fuit: reliquum est, ut ultimum illud, tyranni videlicet ipsius mortem, excutiamus, quam iste sibi nos debere disputat. Hoc totius negotii caput est, hoc si vobis iste persuaserit, causæ nihil est quin vicerit; contraque si ego hanc partem vicerò, atque factam hanc, quod ajunt, anchoram illi præcidero, nonne illico necesse est fluctuet, ac naufragio pereat? Idcirco, Judices, hic etiam atque etiam obsecro, ut quàm maximè sitis attenti, dum tyranni cædem doceo, ex qua tota ista pendet controversia, nihil ad istum quicquam pertinere. Totum ergo hunc locum, Judices, sic ab isto tractaturum esse meministis, ut qui vobis persuadere cuperet, uti crederetis, eum jam tum, quum filium perimeret, parentem, quod postea fecit, præcisse facturum. Sciebam, inquit, satis esse filium occidere, sciebam patrem illico sese post mortem filii perempturum. Imò sciebas certè, quum sic hanc causam ageres, opus esse tibi ut illa præcisse videreris. Alioqui frustra te præmium tyrannicidii petiturum, si neque ipse tyrannum peremisses, neque id saltem fecisses, unde illi scires exitium imminere. Eam ob rem, Judices, exitum ejus facti tam certum videri voluit, ut vobis etiam audientibus dixerit, ob id ipsum sese à tyranno manum abstinuisse, eumque sibi ipsi pariter, & istius gladio reliquisse: quem alioqui, ut ait, faciliè potuisset occidere, fecissetque, nisi de exitu securus scilicet, tunc de industria pepercisset, ut paulo post miserius interiret. Hic igitur quid faciam? quo me potissimum veritam? unde argumenta conquiram, quibus hunc probem non esse rerum futurarum præscium? Quin illum percontemur potius, ac rationes aliquas exigamus; quibus ille nobis fidem rei tam longè supra fidem faciat, unde hanc tam mirabilem divinandi peritiam nactus sit, utrumne homine quopiam docente didicerit, an numine potius inspirante conceperit. Dic igitur nobis,

Tiresia, quoniam probamento facies, uti constet comprehensam esse tibi rerum futurarum scientiam? defossam alicubi thesaurum effode, cogitationes nostras evolve, abstrusum aliquid atque occultatum erue, quod miremur omnes: nempe ejusdem artis esse puto, & quæ præsentia latent edicere, & quæ sunt futura prædicere. Aut si tu futuris duntaxat vales, aliqua nunc ediffere aliquot post hoc annis, aut si liber, seculis potius eventura: quæ quum ex tuo præscripto ceciderint omnia, tum demum redito, & futura te præcisse dicito. Interim profectò ægrè, quantum suspicor, obtinebis, ut quod te nesciente fiebat, id præcisse credaris antequam fieret. Quòd si tum, quum filium interimeres, ignorabas patrem sese, quod postea fecit, occisurum: cur tu nunc ejus cædis præmium postulas, quam nisi velis impudenter esse mendax, fateare necesse est, re ignorantem, atque adeo ne cogitante quidem, perpetrata esse? Sed ideo se fortasse putat hujus etiam necis autorem: quoniam illa cædes quam fecit, istius quoque, tamen si præter spem, causa tamen aliquo modo fuit. Qua in re vos longè alia, Judices, opinor esse sententia. Neque enim si tyrannum casu quisquam aut mente captus occidisset, ei tyrannicidii præmium decerneretis. Quid ita? nempe quòd inscius uterque atque imprudens occidisset, quanquam istius causa est aliquanto, ut mihi videtur, inferior. Nam si alteruter illorum præmium peteret, tamen si peteret qui peremisset ignarus, atque ideo frustra peteret, peteret tamen qui peremisset: nunc verò, & isto nesciente, & non ab ipso peremptus est. At nihil ego, inquit, neque casu, neque imprudens feci: sed filium consulto trucidavi, atque ita patri volens ac prudens mortis causam præbui: qui, ni ego filium occidissem, adhuc tyrannus viveret. Age accedam etiam propius. Si tu tyrannum aggressus ut perimeres: deinde victus ab eo, projecto etiam gladio, fugeres, atque is equo te persequutus, equo lapsus, præceps in gladium tuum tam opportunè caderet, ut eodem transfigeretur: an non hic posses eadem omnia dicere, voluisse te videlicet, ac volentem aggressum esse: volentem igitur prudentemque causas ei mortis attulisse? nam nisi tu illum fuisses adortus, ille non fuisset occisus. Sed nonne vides, ut eadem opera, vel magis fuga tua gloriari liceat, & ignaviæ tuæ præmium petere? Nam nisi tu fugisses, ille non cecidisset: nisi tu gladium turpiter abjecisses, nec transfixus ille fuisset. Postremò hac ratione ignavos etiam tyrannicidas esse liceat. Quemadmodum licet volens adortus esses ut interimeres: tamen postquam re infecta fugisses, quod postea factum esset, tuum non judicaretur, licet id factum non fuisset, nisi tu aliquid ante fecisses: ita etiam si tyrannum perempturus ascendisti, filiumque dum patrem quæris, occidisti: tamen cum pergere ac perficere quod inceperas, vel timore non ausus sis, vel negligentia nolueris, vel casu non potueris, sed re profus infecta redieris, quicquid inde postea te inscio atque insperante provenerit, id à te profectum esse ne dixeris: siquidem quicquid

quid tuum dici potest, ibi desit, ubi tu destitisti. At nec illud fortassis ei quod ipse fecit, simile esse conceder. Sed mihi hoc pacto rursus opponet. Is quem tu proponis, non ea mente tyrannum aggressus est, ut se postea victo ac fugiente, ille victor dum persequeretur, occumberet. Ideoque quod non proposuit, meritò suum vocare non potest. At ego eo proposito peremi filium, ut pater sese dolore commotus occideret: atque id facturum animo meo percepi. Videtis, Iudices, ut nobis illa divinatione sua rursus occurrit? Quaremus igitur ab eo, quonam pacto præsenserit? præsceveritne? an conjecerit? Si se præscevisse respondeat, neminem credo ei crediturum: sin conjecisse, interim nescisse se fatetur: sed opinatum esse tantum, hoc est dubitasse, incertum fuisse: postremò quid aliud quàm ignorasse? Sed videamus tamen quibus signis, quàm perspicuis argumentis rem tam inopinabilem ita collegerit eventuram, ut quod alius nemo sperare potuisset, id ille sibi tanquam certum atque inopinabile proposuerit. Noveram, inquit, quàm miserè deperibat filium. Itane id tandem ad eò te certum ac securum reddidit, ut necem ejus non tanquam fortè secururam, sed necessariò futuram destinaret? Scio, Iudices, haud mediocres illos affectus esse, quos erga liberos parentum pectoribus insevit natura, neque tamen aut tantos, aut cuiquam tam exploratos crediderim, ut promittere sibi ac spondere audeat, id quod iste fecisse narrat, interempto filio patrem ultroneum ei comitem futurum. Nam quoruscunque ex his, quorum filii, & unici, & carissimi quotidie vel morbo cadunt, vel dolo pereunt, vel bello occumbunt, vel casu intercunt, usque ad eò mœrore consternatur, ut sibi mortem sua sponte consciscat? Sed amor, inquit, etiam desperatio non minor occasio desiderandæ mortis accessit. Quamobrem obsecro, an tu quum filium perimeres, reliquos unà satellites omnes occidisti? non dices, optuor, stragem te tantam fecisse. Cæteros igitur adhuc retinebat: opum satis, virium satis habebat. Quapropter uno adempto, quum tot adhuc essent incolumes, quorum omnium intererat maximè hunc incolumem esse, cur ei usque ad eò desperandum fuit, ut non ab urbe, sed ex orbe festinandum fuerit? An usquam gentium vivere quenquam hodie suspicemur, qui id fecisset, quod tyrannus iste fecit? Quid de aliis querimus? quin te potius interrogemus, quem verisimile est de te conjecturam hanc fecisse, & tyrannum ex animo tuo spectasse. Si tibi ergo filius perimeretur, atque insuper imminere videretur nonnullum & fortunæ simul & vitæ periculum: num potius eligeres te comitem filio dare, quàm mortem illius ulcisci? an temet ipse ne ab aliis occidereris, occideres? Certè, ut pro te quoque respondeamus, non faceres. Quomodo ergo in mentem tibi venire potuit, ut quod nec alii fecerunt, nec quisquam fecisset, nec tute facturus esses, id tyrannum cogitares facturum? At planè, inquit, cogitabam: alioqui cur ibi gladium meum reliquisset? Rectè nimirum ignaviæ tuæ nos admones. Nam cum hoc dicit,

Judices, nonne id vobis videtur dicere, præsens certe, alioqui cur inde fugissem? quid enim aliud est alioqui, cur gladiū ibi reliquisset, quàm alioqui cur inde abjecto gladio turpiter me in pedes dedissem? Nam quid opus fuit gladium tyranno relinquere? Ne deesset ei scilicet, quo petiret? Itane qui omnium gladios timet, ipse gladio caret? qui quicquid habet, gladio peperit, gladio possidet, gladio tuetur, ei gladius unquam abfuerit? O novum prodigium, Iudices, tyrannus sine gladio. Neque illi gladius defuit, nec iste gladium ei reliquit, sed abjecit: nec futurum quod evenit, vel levissima conjectura prævidit. Sed posteaquam in arcem temerè (nescio quomodo) periephisset, atque ibi adolescentem (ut est juvena semper incantior) solum, securum, ac nihil minus expectantem, de improviso adortus oppressisset: ac potuisset fortasse progressus ulterius eadem opera tyrannum sustulisse: illic dè hominem timor invaluit, metuentem ne voce vel gemitu morientis audito, jam tum proditus concurrentibus tyranni satellitibus caperetur. Jam ante oculos ejus obversabantur vincula, carcer, tormenta, ac mortes mille, mille supplicia: quorum imaginatione vana perterritus, jam strepitum omnem, omnem sonitum, ac postremò suam ipsius umbram expavescens: tam nunc repente timidus, quàm antè temerarius, ex arce se proripuit: nec secum gladium saltem tollere ausus est: seu ne esset fuga tardior, seu ne cum ense deprehensus, insidiarius fuisse tyranno diceretur: quo nunc perempto recurrit insolens, & tanquam ipse occiderit, tyrannicidii præmium postulat. Age ergo tyrannum ipsum non quero, an peremeris: hoc tantum quero, an peremisse potueris? Si non potueris, ergo occasionem non expectasti, locum idoneum non elegisti, tempus opportunum non captasti: sed temerè, sine consilio, sine ratione, præceps incepisti, quod perficere non valuisti. Nec illum ergo te jaçtes occidisse, quem te fateris nec potuisse. Sin potueris, magnæ profectò vel inertiae, vel ignaviae fuit, quod non feceris. Imò, inquit, potui: sed de industria superfedi. Satis jam feceram, filium occideram: patrem dolori suo, & gladio meo reliqui, quo eum sese perempturum prævidi. O invetecundum, si ista mentiris. O insanum, si non mentiris. Si tam incredibilia finxisti, miramur impudentiam: si tam absurdè cogitasti, miramur amentiam. Tunc ad eò eras insanus, ut quum uno ictu potueris, & vitam tuam, & Reipublicæ salutem in tuto collocare, malueris omnia dubiis fortunæ casibus exponere, & tibi futurum promittere, quod sanus auderet nemo sperare? Quid si tyrannus id voluisset, quod tute haud dubiè fecisses, & quod illum quoque facturum longè verisimilius quàm quod fecit, fuit: conclamasset satellites, coëgisset sicarios, armasset carnifices, ac prolato filii cadavere, & natura crudelis, & tam atroci spectaculo irritatus iram ac furorem illum effudisset: primum in te, per quem filius occisus, deinde in urbem universam, propter quam occisus est: quæ si contigissent (ut tua de-

mentia propemodum contigerant) neque tu miser hodie viveres, qui hoc præmium peteres, neque nos Rempublicam ullam à qua peti posset haberemus. Sed Dii immortales, Iudices, vota precesque nostras recordati sunt: Dii servitutis nostræ mala miserati sunt: Dii nobis in summis atque extremis periculis auxiliati sunt. Qui quum semper huic urbi succurrere statuissem, id potissimum tempus elegerunt, quo maxime nobis beneficium suum commendare possent. Nam tyrannus quam semper erat molestus vivente filio, tamen eo nomine minus gravis incumbere civibus, ne miseram penitus atque exhaustam urbem filio relinqueret. At eo trucidato propter quem ante pepercerat, cui dubium esse potest, quin funditus omnia direpturus fuerit? Postquam ergo Respublica istius primum temeritate, deinde ignavia in extremum illud periculum corruisset, superi tempus jam venisserati, quo perpetuam nobis insculperent favoris sui memoriam, omnia mala quæ tam propè cervicibus nostris imminebant, subito in ipsum tyranni caput averterunt: idque tam celeriter, ut citius nos periculo liberatos esse, quam in periculo fuisse cognoverimus, ne nos interim saltem potuisset discriminis tanti metus urgere. Quis tyrannum putasset, Iudices, reperto filii sui cadavere, in seipsum potius quam in hanc urbem gladium fuisse versurum, nisi nostri studio superi in propriam illum perniciem, immisissis ei furis, agitaissent? Itaque jam nunc videre mihi videor micantes latronis oculos, obducta supercilia, contractam frontem, genas pallentes, dentes stridentes, labra tumentia. Denique qualem Peniheum describunt Poetæ, toto ore, toto vultu, suæ prodentem mentis insaniam. Quum primum ingressus filium reperiret occisum, quid illum fecisse, quid clamasse suspicemur? quid aliud quam ut impium atque dementem spurcissimum lectu insana in superos evomuisse convicia? O Deorum iram, ô Numinum invidiam. Video cœlites odii vestri signa: video livoris atræ vestigia. Nihil vobis vivit iniquius, nihil ambitiosius, nihil invidentius. Soli imperare, soli regnare vultis, nec satis propria felicitate contenti, semper aliena tabescitis. Cur non mecum in certamen descenditis? cur ignavum insidiatorem filio summisistis? Ille quisquis erat, cum tyranno in certamen etiam ingredi non ausus est: hoc certe saltem gaudere, quod nemo se poterit tyrannicidam dicere, non o tyrannicidii præmium petere. Nemo enim tyrannum occidet hodie, nisi tyrannus. Tyrannus ego hodie vel Diis invitis moriar. Huiusmodi ergo deliria quum blaterasset, in gladium tandem amens ac furiosus incubuit. Tyrannus igitur, Iudices, istius

gladio, imò nec istius, quippe quem ante abjecerat, manu quidem suapte, sed sola Deorum opera perfoctus jacet. At nunc iste sibi cuius ibi nullæ partes erant, primas vendicat. Itaque qui me sycophantam vocabas: vide obsecro, uter nostrum huic vitio propior est, ego ne, qui tecum hodie pro Republica superisque dimicans, præmium tamen nec victor postulo: an tu potius, qui desertor ac fugitivus, contendis tamen aliis, atque his quidem Diis vincentibus ipse triumphare, desine, desine aliena virtute partem tibi arrogare victoriam. Desine Deorum in hanc urbem tam clarum obscurare beneficium. Desine Deorum laudibus obistere, & ab hac temeraria petitione desiste. Quod si iste, Iudices, molestus esse perrexerit, vos tamen ipsam rem æquis lancibus expendite. Nam iste quid aliud, quam tyrannum ut sibi caveret, admonuit? Dii ne cavere sibi posset, ne insidiis amplius opus esset, effecerunt. Iste quid aliud quam gladio suo tyrannum in nos omnes armavit? Dii gladium illum à nobis in tyranni jugulum retorserunt. Iste quid aliud denique quam universam urbem in summum periculum dementia sua coniecit? Dii corrigentes istius insaniam, discrimen illud subito in prosperrimam securitatem converterunt. Vos ergo, Iudices, per deos immortales obtestor: per deos hujus clarissimæ libertatis, hujus insperatæ felicitatis autores, ne quod nobis deorum omnium consilio ac virtute successit, id vos unius hominis amentia referri sinatis acceptum: neve hanc urbem unquam in deos liberatores tam ingratam esse: neve patiamini, ut salutem suam debere se potius humanæ temeritati quam deorum benignitati fateatur, quos demum sperare licet futuros semper huic urbi propitios, si nos eorum quæ contulere memores, eos (uti æquum est) beneficiorum suorum recognoscamus autores. Alioqui si nos (quod absit) ingrati, quæ ab illis profecta sunt, in alios referamus, gratiamque superis debitam impendamus hominibus: vicissim hercle metuendum est, ne dii quoque suum erga nos favorem imminuant: ac Reipublicæ nostræ curam, ut indignæ quæ ab illis curetur, abjiciant. Quamobrem ut aliquando finem dicendi faciam: quandoquidem iste peccavit officio, & bono animo malè fecit, dii verò ejus peccatum in commoda nostra verterunt: ac dii quidem coegerunt, sed se tamen tyrannus interfecit: tum præmium qui coegere non petunt, petere autem qui peremit non potest: vos sententias vestris, Iudices, & huic veniam, & superis gratiam decernite: & urbem ab hujus præmi debito, quo eam liberam esse dii voluerunt, absolvite. Dixi.

